

Nunani Avannarlerni
Ministerit Siunnersuisoqatigii

Eqqakkat sissueriartuaarlugit

Ilinniartitsisumut ilitsersuut

Eqqakkat
pinngortinnaveersaarnissaat pillugit

Sammanik sisamanik ilalimmik natur/
teknikkimi

Ilinniartitsinermut
isumassarsiorfissaq

Eqqakkat sissuertiartuaarlugit – Ilinniartitsisumut ilitsersuut

Tomas Sander Poulsen, Charlotte Anja Gylling, Søren Breiting

ANP 2018:731

ISBN 978-92-893-5445-5 (PRINT)

ISBN 978-92-893-5446-2 (PDF)

ISBN 978-92-893-5447-9 (EPUB)

<http://dx.doi.org/10.6027/ANP2018-731>

© Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiit 2018

Ilusilersornera: Agnete Schepelern

Assiliartassanik titartaasoq: Mette Falk

Nunat Avannarliit suleqatigiinnerat

Nunat Avannarliit suleqatigiinnerat tassaavoq nunarsuarmi nunap ilaani suleqa-tigeeriaatsit annerpaat ilaat. Suleqatigiinnermi ilaapput Danmark, Finland, Island, Norge aamma Sverige, kiisalu Savalimmiut, Kalaallit Nunaat aamma Åland.

Nunat Avannarliit suleqatigiinnerat naalakkersuinikkut, aningaasaqarnikkut kultureqanikkullu tunngaveqarpoq, tassaallunilu Europami aamma nunat tama-laani suleqatigiinnermi pingaarutilittut ilaasoq. Nunat Avannarlerni ataatsimoornerup Europami nukittuumi Nunat Avannarliit nukittoq sulissutigaa.

Nunat Avannarliit suleqatigiinnerisa silarsuarmi avatangiisumi nunat avannarliit nunallu ilaani soqutigisarisaat naleqartitallu nukittorsarnissaat kissaatigaat. Nunat akornanni ataatsimoorussatut naleqartitaa tassaapput nunarsuarmi nunap ilaani nutaalior-nerpaatut unammillersinnaallu arnerpaatullu Nunat Avannarliit inissisimaffigisaannik nukit-torsaaqataasut.

Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiit

Nordens Hus

Ved Stranden 18

1061 København K

www.norden.org

Nunani avannarlerniit naqitat uunga aaneqassapput:

www.norden.org/da/publikationer

Imarisai

Sooq eqqakkat pinngortinnaveernissaat pillugit ilinniartitsisoqartariaqarpa? 4

Siulequtsiussaq 6

Siunertaq aamma ilinniartitseriasissaq
Atortussat aqqissuussaananer atornissaallu

Ilinniartitsisumut ilitersuut 8

Eqqakkat pillugit apeqqutini atuartut qanoq pimoorussaqaalissappat?
Eqqakkanik pinngitsoortitsinissamik ilinniartitsinermi sammisanik ilinniartitsinerit
sinnerinik ataqatigiissitsisinnaanerit

Misissuinerit aamma saqqummiussinerit 10

Eqqakkat sissueriartuaarlugit 17

Suliassaq 1 – Immiartorfimmuut ataatsimut isumalluutit atukkat
Suliassaq 2 – Eqqakkanik pinngitsoortitsineq suua?

Atisat 23

Suliassaq 3 – T-shirti qanoq sanasarpaat?
Suliassaq 4 – Atisat atasinnaassusaat qanoq sivitsorneqartarpa?
Suliassaq 5 – Suliniummik nassaarit

Nerisassat 29

Suliassaq 6 – Qaqugukkut nerisassat eqqartarpat
Suliassaq 7 – Pisiniarfissuarmut nerisassat qanoq annertutigisut eqqarneqartarpat?

Elektronikki 35

Suliassaq 8 – Elektronikkip atortussiat sorliit imarinerai, atoreeraangallu qanoq pisarneri misissukkit
Suliassaq 9 – Elektronikkimik atugaqaraanni eqqagassat pinngornerisa qanoq pinaveersaartissinnaaneri

Eqqakkat pinngitsoortinnissaat pillugu ilinniartitsinermut oqariaatsit aamma linkit 40

Linkit iluaqutissat (dk)

Sooq eqqakkat pinngortinna-veernissaat pillugit ilinniartitsisoqartariaarpa?

Eqqakkat tassaapput Nunat Avannarlerni nunarsuullu sinnerani inuiaqatigiinni ajornartorsiutit paaminarlutillu maannakkut atugaasut. Siullermik pingaarnermillu atuisarnerput annertusiartuinnartoq inooriaaserpullu eqqakkanik amerlanernik pilersitsimmat. Ullumikkumut naleqqiullugu 2030-mi Nunat Avannarlerni marloriaammik eqqagassaateqalernissarput missingiutit taakkartorpaat. Taamaattumik eqqakkat pinngortinna-veersaarnissaat pillugit qanoq annertunerusumik sianigisaqalersinnaanerput, aammalu tamatigoortumik iliuuseqarnissamik periarfissaqarnerput pillugu annertunerusumik sammisaqarnissarput pingaaruteqarpoq, aamma assersuutigalugu atuvarfinni ilinniartitsinitsinni. Tamanna tunngavigalugu Nordisk Ministerråd aamma Småsamfundsgruppen ilinniartitsinermik ingerlatassanut soqutiginaartunut attuumassuteqartunullu isumasarsiorfissalimmik siunnersuutitaqartumillu isumasarsiorfimmik matuminnga suliaqarnissamut pilersitaqarsimapput.

Ilinniutit imatut aqqqissuusaaapput eqqakkanik pinngitsoortitaqarniarneq pillugu sammisanik sisamanik imaqarlutik, ilinniartitsinerup aqqqissuunneqarnissaa pillugu ilinniartitsisumut ilitser-suummi nassuiarneqartunik, aammalu atuartunut quppersagartaqarluni suliassanik imalimmik. Atortussiat akullermiittunut klassinullu angajulernut ilinniartitsinermut atorneqarsinnaapput, ilaatigullu natur/teknikkimik ilinniartitsinerup ilaatut ilaatinneqarsinnaallutik. Ilinniartitsinermi suliassat ataasiakkaat nalinginnarmik ilinniartit-

sivinnik 1-2-nik sivisussuseqassapput. Tamakku saniatigut atuvarfiup avataani takusassarsiortit-sisoqarsinnaavoq.

Ilinniutit uku eqqakkat pillugit siammasinnerusumik paasinninnissamut iluaqutissaapput, eqqakkat pillugit ajornartorsiut avatangiisitsinnut qaninnerusuinnaq sunniuteqarani nunarsuarmullit tamarmut kinguneqartitsisarnera ersersinnekarmat. Nioqqutissat amerlaqisut nunarsuarmi sumiiffinni allani tunisassiarineqartarput, taak-kunani tunisassiorneq eqqakkatigut avatangiisitigullu ajornartorsiutinik pilersitsisar-luni. Atuinerup eqqakkallu akornanni ata-qatigiissut-sinik, aammalu eqqakkat pinngortinnissaannik pinaveersaartitsinerup naleqassusianik atuartup paasisaqarneratigut atuartup eqqakkanik pinngortitsinaveersaarnermut paasinninnera isum-mersorneralu kaammattuiffiqineqarsinnaapput. Aammattaaq eqqakkanik isumalluutinillu ajornar-torsiut sammisassaavoq pissanganarlunilu tigusaasoq, teknikkimut, geografiimut, inuiaqatigiin-nut il.il. tunngatillugu oqariaatsinik ilisimasanillu nutaanik suliaqarnissamut periarfissarpassuarnik imaqartoq.

Qitiusoq tassaavoq eqqakkat pinngortinnissaasa pinaveersaarnissaat pillugu, aammalu isumal-luutitsinik sapinngisamik pitsaanerpaamik atui-nissaq, aammalu tunisassianik pisariaqanngitsunik tunisassiornerup imaluunniit atuinerup pinaveer-saartinnissaat pillugit ilinniagaqarneq – tamanna ataatsimut isigalugu eqqakkanik pinngortitsina-

veersaarnermik taagorparput. Pineqartoq tas-
saavoq inuiaqatigiinnik isumalluutiniq atuilluarner-
paasunik ineriartortitsinissaq, ilaatigut eqqakkat
pilersinneqartinnagit pinaveersaartitsinermut
iliusissanik eqqumaffiusumik.

**Eqqakkat pinngortinnaveersaarnerisa
nassataraat:**

- Atuinerup allanngortinneratigut imaluunniit
tunisassianik atoqqiinerit aqqutigalugit, imaluun-
niit tunisassiat atasinnaassusaasa sivitsornerisi-
gut eqqakkat ikilisinneqarnerat.
- Atortussiani tunisassianilu akuutissat navianar-
tut annikillisinneqarnerat, taamaasillunilu eqqakkanik
passussinerup ajornannginnerulernera.

Eqqakkat pinngortinnaveersaarneri maannakkor-
piaq iliuuserisatsinnut tunngasuupput. Tamatta
atuisutut eqqaasarnerput annikillisarsinnaavar-
put, pigisattalu aserfallatsaaliornissaannut,
iluarsaannissaannut atoqqinnissaannullu pikkorin-
nerulersinnaalluta.

Isumassarsiorfimmik atuilluarina!

Siulequtsiussa

Siunertaq aamma ilinniartitseriasissaq

Isumassarsiorfiup siunertaa tassaavoq atuartunut klassini akullerniittunut aamma utoqqaanerniittunut ilinniartitsisarnernut suliassanik tunngavigisassatullu atortussanik isumassarsiorfitsinissaq, taamaalillutik eqqakkanik pinngortitsinernut atugaqaqqinnernullu nioqqutissanik pisiaqarnerit atuinerillu, kiisalu eqqakkanik isumaginnillunilu suliarisaqarnerit sunniutaannik paasisaqarsinnaassammata. Atortussanut siunertaq aamma tassaavoq atuartut eqqakkat pinngortinnissaannik pinaveersaartitsinermut, aamma atoqqiinerup atueqqinnerullu siuarsarnissaannut tunngatilugu iliuuserisinnaasat assigiinngitsut pillugit paasisaqarsinnaanissaat.

Nammineq naleqartitanik pingaartitsineq pivallaarnagu, paarlattuanillu ajornartorsiutinik atuartunut nammineq misissuinissamut isummer-nissamullu pitsaasunik periarfissiigaanni atuartut akornanni annertunerusumik atanerusumillu pimoorussineq kaammattorneqarsinnaasoq ilinniartitseriaatsimik ilisimatusarnerup paasinarsisippaa. Taamaattumik ilinniartitsinermut periusissatut innersuukkusunnarpoq atuartut ajornartorsiutaasumik piginnittutut misigilersinnissaat, tamanna ilutigalugu pimoorussinerat annertusissaaq, taamaalillutillu ajornartorsiutaasut taakkulu piffissaq qaninnerusooq ungasinnerusorlu eqqarsaatigalugit iluarsiviginissaat isumasiorfigalugit akisussaaf-figalugillu sammissavaat. Ajornartorsiutinik kukkusoorisarnik/ajortuoorisarnik nammineq toqqaasinnaagaanni, taakkuninnga iternga tikil-

lugu misissuisinnaagaanni, taakkulu pillugit 'ilisi-masaqarlualerluni', taamatut iliuuseqarsimaneq pillugu allanit ataqqisaalerluni, ajornangippat atuarmiup avataani inersimasunit, aammalu nammineq suussusersisamut sammivimmut ajornartorsiutaasunik iliuuseqarnissamut periarfissaqalerluni taamatut ajornartorsiutinik pigisaqarnermik misigisaqarneq ilaatigut ineriartortitaasarpog. Taamaattumik atortussat uku suliassatut siunnersuutaasut qulaani pineqartutut ilanngussaneq aamma pimoorussineq pillugit tunngavigisaaq malillugu ineriartortitaapput, pinngitsoorniarpaalu sioqqutsisumik "akissutit eqqortunik" inerniliussasamillu tunniussaqaarniarneq.

Ilinniartitsinermut piviusutut pisarialtittut ilisimatit-sissutit annersaat ilinniartitsisumut ilitersuummi matumani, imaluunniit quppersakkami suliassaqarfiusumi pioreerput, taamaaliortoqarporlu ilinniartitsisup atuartullu atuartariaqagaat annikillisar-narlugit. Sammisani ataasiakkaani quppersakkami suliassaqarfiusumi ungalusaqarpoq piviusunik imaqartunik, kisitsisinik pingaarutilinnik paasisutissanillu, assiliartanik piviusunillu tigusinniffinnik imalinnik, atuartut suliassanik inaarinnissaannut tapersersuutaasussanik. Taamaalilluni ilinniartitsisup piareersarnissamut piffissap atugassaa annikillisineqarpoq.

Atortussat aqqissuussaananer atornissaallu

Atortussaniippat eqqakkanik pinngitsoortitsinissaq pillugu ilinniartitsisoqarfinnut sammisat sisamat maannakkut pisoqarfiusut:

- a) Eqqakkanik pinngortitsinaveersaarneq
- b) Atisat
- c) Nerisat
- d) Elektronikki

Sammissaq siulleq tassaavoq eqqakkanik pinngitsoortitsinissap suuneranik saqqummiussineq, sammisallu sinneri tunisassianik suliaqarfinnut pingaarutilinnut pingasunut naleqqiullugu eqqakkanik pinngitsoortitsinissamik, maannakkut pisari-aqarfigisaasumik assersuuteqarfiupput.

Atortussat imatut aqqissuussaapput suliat imminnut attuumassuteqartinnagit atorineqarsinnaallutik. Atortussat fagimut pinngortitaq/teknikkimut tunngatitaapput, aammali sammisat akimorlugit atuaqatigiiffinni atorineqarsinnaallutik.

Ilinniartitsisumut ilitsersuummi matumani ilinniar-titseriaatsimut isumaliutersuutit, aamma ilinniar-titsinermut tigussaasunik periutsinut siunnersuutit nassaarissavatit. Saniatigut ilinniartitsinermut oqariaatsinik pingaartuusunik saqqummiussivigine-qassaatit. Eqqakkat pinngitsoortinnissaat pillugit pingaarnertut oqariaatsit nassuiarneri kapitali 9-mi takuneqarsinnaapput. Quppernerit suliasartallit klassimi agguassassanngorlugit naqiterneqarsinnaapput, imaluunniit assilinqarsinnaallutik, imaluunniit qppersagaq suliasartalik Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisoqatigiivisa nit-tartagaannit aaneqarsinnaavoq, uani:
www.norden.org/da/publikationer

Ilinniartitsisumut ilitsersuut

Eqqakkat pinngitsoortinniarnerninut atasunik apeqqutunik suliaqarneq ajornartorsiutinik piviusunik, atuartunut qanitanngortinneqarsinnaasunik, aammalu ulluinnarni atugaannut taakkulu siunissaannut sammisunik piviusunik suliaqarnissamut periarfissanik pissanganartorpassuarnik tunisivoq. Tamanna ilutigalugu suliaqarneq eqqakkat avatangiisillu qaangerlugit tikitaqartumik atuartut sammisatigut ilikkarnerannut ilapittuuteqarsinnaavoq.

Isumassarsiorfik manna imatut ineriartortitaavoq atuartut siunissami eqqakkanit ajornartorsiutinik annikillisaanissaq pillugu ilinnigaqarnissaannut pimoorutaqarnissaannut isumassarsisitsilluni, tamannalu ilutigalugu atuinnermut sammivilimmi annertunerusumik pinngortitamut tunngasunik ilisimasaqalersit-sivoq. Anguniagaq tassaavoq eqqakkat pinngitsoortinnissaat pillugit suliaqarneq, tassuunalu atuartut siunissami eqqakkanik pinngitsoortitsinissami pimoorussilersinnissaat.

Eqqakkat pillugit apeqqutini atuartut qanoq pimoorussaqaalissappat?

Arlaat nammineq pigisutut misigiartortillugu paarerusunneqalerlunilu pimoorussarilerner-sarneranut nikikkiartuaartoqarpoq. Isumassarsiamik nutaamik pissarsinitsinni, piviusunngortinniarnernanilu isumassarsiap piginissaanut, tassangaanniillu pinngortumut misigissuseqassaagut. Ajornartorsiummut iluarsiiisutinik suleqatigiinni inuit arlaqarpata ataatsimoorussamik iluarsiiisummik saqqummiussisoq, suleqataasut sinnerinut naleqqiulluni iluarsiiisummumut tassunga, taassumalu kingunerisinnaasaanut piginnittuusutut misigisaqarnerussaaq. Ilinniartitsineq eqqarsaatigineqartillugu isumassarsianut

naleqartunut piginnittuunermik misigissutsit kisimik pineqartariaqaqngillat. Ilisimaneqarnerusut tassaapput nammineq suliarineranut peqataaffigisimasat immikkut ittumik misigisaqarfigisarnerannik misilittagaqarnerit. Klassi eqqakkat amerlavallaat pinngitsoortinnissaanut piviusumik pilersaarusiortpat, aammalu pilersaarutip piviusunngortinnerata ilagisaatut immersuiffissaliorluni, taava isumassarsianut tassunga ilaasunut aammalu atuartut ulapputigalugit piviusutut pigisaannut piginnittuunernik pinngortoqassaaq. Pingaarnertut oqariartuutaasoq tassaavoq eqqakkanut ajornartorsiutaasunut piginnittuunermik misigissutsimik ineriartortitaqarneq annertusiartortillugu ajornartorsiutinik pimoorussinerup ingerlatiinnerneqariartuaarnissaa, pimoorussinerullu taassuma atuarfimmi atuartuusimaneq qaangerujussuar-sinnaavaa.

Ataani ungalusamiipput ajornartorsiutinut pineqartunut piginnittuunermik atuartut misigissusaannik nukittorsaausutut ingerlatsissutinut isumassarsiorfissatut tulleriiaakkat.

Eqqakkanik pinngitsoortitsinissamik ilinniartitsinermi sammisanik ilinniartitsinerit sinnerinik ataqatigiissitsinnaanerit

Eqqakkanik suliaqarneq atuartunut assupilusuaq tigussaasunik suliaqarnertut iluseqassaaq. Sammisami atuartut pimoorussinissaannut tamanna iluaqutavoq. 'Sammisanik' ilinniartitsinermi anguniagaq tassaagajuppoq atuartut oqariaatsinik eqqarsaataannaanusut ilaannik ilisimasaqalernissaat, pissutsinut piviusunut ataqatigiissillugit atorlugillu ineriartortitsinnaasaannik. Taamaattumik sammisanik ilinniartitsinerit allat peqatigalugit eqqakkat pinngitsoortinnissaannik ilinniartitsinerup ataqar-

tigiissinnissaanut periarfissat sammissallugit tunngavissaqarluarpoq.

Suliassaqarfiit makku ataatigiissitsinissamut periarfissaqarfiusut ilaatigut taakkartorsinnaavagut:

→Eqqakkat samminerini pinngortitami/teknikimi aamma atuarfimmi fagini attuumassuteqartuni allani ilinniartitaanerminnit atuartut pereersimasaannik sammisatigut oqariaatsit takorluugassallu qanoq suliaqartillugillu atorsinnaanissaat pilersaarusiussavarput.
→Eqqakkanik sammisaqarnermi oqariaatsit isiginiagassallu suut atorsinnaasutut saqqummiutissanerlugit pilersaarusiussaagut. 'Atorsinnaasutut' oqarnermi pineqartoq tassaavoq ilinniartut sammisamik paasinnikkiartornerannut pingaaruteqarnissaat, aammalu eqqakkanik sammisaqarnermi klassimi oqaatsini atugaasuni pissusissamisoortumik atugaatilerinissaat.
→Eqqakkat sammisatut immikkut ittumik samminerat qimareerutsigu ataatigiiffinni nutaani sammisanik oqariaatsit assigiinngitsut atortuarnissaat sianigissavarput. Tamanna qaqutiguunngitsukkut pitsaanerpaamik pisarpoq ilinniartitsinermi pisumi nutaami eqqakkanik sammisamut atuartut eqqaaseqgittarnerisigut, aammalu sammisami allarluinnarmi ingerlatassat eqqakkat pillugit oqariaatsit ilaannik atuilluni qanoq nassuiarneqarsinnaanerisigut.

Ilinniartitsisutut ingerlassanik taakkuninnga alaatsinaataqaraanni tamanna eqqakkanik sammisap iluani 'ilikkakkaminnik', sammisamik pissarsiarisaminnik, aammalu ilinniartitsinermit tamarmiusumit ingerlateqqitaasumit pissarsiarisaminnit atuartut sammisatigut pissarsiaannik annertusaasinnaavoq.

Ajornartorsiutinut pineqartunut piginnittuunermik atuartut misigissusaannik ilorraap tungaanut nukittorsaasutut ingerlatsissutit

→ Atuartut tamarmik ingerlatsinerup ilusilersornerani sunniuteqaqataasutut misigippata, anguniakkap ilusilersornerani anguniarnissaanullu periutsip pilersaarusiordernerani il.il.
→ Suliap ingerlanerani atuartut suleqataasutut naligiissitatut misigitinneqarpata.
→ Allanguutaasunut atuartut toqqaannartumik soqutigisaqartuuppata.
→ Ingerlatamut ilapittuutissanik (isumassarsianik, piviusumik peqataanermik) tunniussaqaarnissamut atuartut periarfissinneqarpata.
→ Ajornartorsiutip sumut tunngasunera atuartut paasilluarpassuk.
→ Naggataatigut inerniliussami atuartut peqataasimanerminnut takusutissartamik ilisarinnissinnaappata.
→ Atuartut suliaartik pillugu inuiaqatigiinni pitsaasumik suliniuteqartutut tapeeqataasutullu arlaatigut nersorneqarpata, tamanna atuarfiup avataaneersunit pippat pitsaanerpaassaaq.

Misissuinerit aamma saqqummiussinerit

Tulliuttumi klassimi misissuinerit aamma saqqummiussinerit qanoq aqqissuunneqarsinnaanerannut ilutsit ilaattut atuussinnaasunik ingerlatseriaasissaaq nassuiarneqassaaq. Periuseq assersuutigalugu atisanik atuinermut, nerisassat qanoq annertutigisut immaqa asiunnartarnerannut, aamma atortunit inaallagiatortunit elektronikkimillu eqqakkanut tunngasunik atuartut sammisaqalerneranni atorineqarsinnaavoq.

Ilinniartitsisup ajornartorsiut atuartunut paasinarsarniarisannaavaa, kisianni atuartunut pissarsinarnerusarpoq namminneerlutik inuit ajornartorsiummut assigiinngitsunik isiginntaaseqartut apersorunikkut. Oqariartut tassaavoq atuartut najukkami inuiaqatigiinni inunnik tusarniaasinnissaat, oqaluttuarisannermi ineriartormik misigisaqarsimasunik ('utoqqarnik') imaluunniit inuusunnerusunik inuusutissarsiummik ingerlataqartunik. Inuusutissarsiummik ingerlataqartut inuusunnerusut tassaasinnaapput niuerniartut, assassorlutik suliaqartut, allallu najukkami sumiiffigisami suliaqartutut pimoorusaqartut.

Siullertut atuartut sammisaq tunngaviusumik ilisimasaqarfigilissavaat. Aappattut apequtissaminnik piareersaallutik, utoqqarnut sammisap pineqartup 'qanga' atugaasimanageranut tunngasunik, aammalu siunissami qanoq pisoqassanerani naatsorsuuteqarnerannik, aammalu siunissami qanoq pisoqarnissaanik kissaateqarnerannut tunngasunik. Inuusutissarsiornermik ingerlataqartut inuusunnerusut maannakkut pissutsit pillugit qanoq isumaqarnerannik, siunissami qanoq pisoqassasutut

naatsorsuuteqarnerannik, aammalu siunissami qanoq pisoqarnissaanik kissaateqassanerannik apeqqarissaarfigineqarsinnaapput. Najukkami inuiaqatigiinni (tamanik takussutissiiffik takuuk) atuartut misissuineri aqutugalugit atuartut sammisamut pineqartumut tunngatillugu siusinnerusukkut qanoq inuusorqarsimanageranik assigiinngisitaartumik takusassaqaalissapput, aammalu paasillugu inersimasut ullumikkut pissusiusunik isiginninnerat. Tamanna ilutigalugu ajornartorsiummi akuusorpassuarnut atuartut saqqummiussivigineqassapput, tassunga ilaalutik isumalluutit atornerinut, inooqatigiinnermi pissutsinut, aningaasaqarnermi pissutsinut naalakkersuinikkullu pingaarnerutitanut tunngasut.

Misilittakkat takutippaat aqutiguunngitsukkut inersimasut assigiinngitsut pineqartut taakku ilaat aarleaqqutigalugillu siunissamut kissaateqarfigisaraat. Taamaattumik apeqqarissarnerminni atuartut iliuutsitik isummatillu pillugit ataqpineqalerlutik tutsuiginartutut nalilersorneqarnissaminnut periarfissaqassapput. Assersuutigalugu aqqissuussamik najukkami inuiaqatigiinnit inersimasunut atuartut inernilissaminnik saqqummiussaqaarlutik aqqissuussippata tamanna nukittorsarneqarsinnaavoq.

Najukkami inuiaqatigiinni piviusunik allannguutit ilaannik pisoqarnissaanut takussutissiissutitut ilaatut klassi pinngorsinnaavoq, tamannalu ilutigalugu atuartut iliuuseqarnermik piginnaasaanik ineriartortitsinermik aammalu taamatut ajornartorsiutaasunik piginnittuunermik misigisusaannik nukittorsaassaaq.

Apeqqarissaarluni misissuinerni ingerlatsineq makkuningga aqqusaagassartaqarpoq:

1. Atuartut sammisamut saqqummiussivigineqassapput, klassimilu misissuinissaq piareersassavaat.
2. Atuartut apeqqarissaarnerit ingerlatissavaat, makkuningga
 - a) Inuit utoqqaanerusut, najukkami inuiaqatigiinni ukiorpassuarni inuusimasut.
 - b) Inuit inuusunnerit, najukkami inuiaqatigiinni maannakkorpiaq suliaqartuusut.
3. Atuartut klassimi gruppikkaarlutik apeqqarissaarnitik, aammalu misissuinerminnit paasisat allat eqikkarlugit saqqummiutissavaat.
4. Atuartut paasisatik takusassiarissavaat, pappialarujussuarni makkuningga takutitsisunik suliaqarnermikkut: 'Qanga' → Ullutsinni a) Siunissaq takorloorneqartutut → b) Siunissaq kissaatigineqartutut
5. Atuartut naammassisatik imminnut saqqummiutissavaat, aammalu akunerminni aamma klassimi ilinniartitsisoq peqatigalugu oqaloqatigiissallutik.
6. Klassip allanut, assersuutigalugu inunnut apersugarisaminnut, angajoqqaaminnut, najukkami politikernut peqatigiiffinnullu naammassisatik saqqummiutissavaat.
7. Namminneq kissaatigisatik isumassarsiatillu nangitsivigalugit klassi immaqa iliuserisani pimoorusseqataalissaaq.

Aqqusaagassanut ataasiakkaanut isumassarsiat

Ingerlassaq siusissukkut inissineqassappat ajornartorsiutit paasiuminaasusaanni annertuumik pimoorussoqassaaq, taamaassappalli atuartut ajornartorsiutaasumut aalajangersimasumik tunngavigisassamik ilisimasassanik pissarsinissaat pingaartuuvoq, taamaalillutik apeqqarissaarnerit pilersaarusiukkat sapinngisamik annertunerpaamik pissarsiaqarfigissammatigit.

Ingerlassaq ingerlassami tamarmiusumi kingusingaatsiartumut inissineqassappat sammisami klassip pimoorusinerata sakkortunerpaaffiata ilaatut atuussinnaavoq, ajornartorsiutaasumullu iliuitsinut tigussaasunut arlalinnut aallartitsiviusinnaalluni.

Aqqusaagaq 1

Atuartut sammisamut saqqum- miussivigineqassapput, klassimilu misissuinissaq piareersassavaat

Suliassap piareersarnerani atuartut namminneq sammisaq pillugu takorluukkaminnik ilisimasaminnillu atuissapput, aammalu pisari-aqartitsissagunik ilinniartitsisumit paasissutis-sanik tunineqassallutik.

Apeqqarissaarnissanut klassimi tamanut apeqqutit pingaarnerpaat ataatsimoorunneqassapput, atuartulli apeqqutinut ataatsimoorussanut isumassarsianik ilapittuuteqassappata – sa-pinngisamik pisariunngitsunik oqaasertalikkanik – pitsaasuulluinnassaaq.

Atisat sammineqarpata apeqqutit imatut iluseqarsinnaapput:

Inunnut utoqqarnut:

- Uagutsitulli ukioqaravit sumingaanit atisat pissarsiarisarpigit?
- Sooq nutaanik atisartaartarpit?
- Atisatit sunik sanaajuppat?
- Qanoq akulikitsigisumik nutaanik atisartaartarpit?
- Atisat pigerusutatit tamaasa pisarpigit?
- Atisatit atorsinnaajunnaaraangakit qanoq pineqartarpit?
- Ullumikkut atisanik atueriaaseq pillugu qanoq isumaqarpit?
- Siunissami atisanik atuisarneq qanoq issasoraajuk? – Atisat amerlanerit imaluunniit ikinnerit pisarineqartassappat, qanorlu pineqartassappat?
- Atisanik atuisarnissamut suna siunissami pitsaanerpaasussatut isumaqarfigaajuk?
- Qanga atisat pillugit arlaannik aamma oqaluttuassaateqarpit?

Inunnut inuusunnernut suliaqartuusunut:

- Ullumikkut atisanik atuisarneq qanoq isumaqarfigaajuk?
- Atisat nutaaliat atisallu atornikut pillugit qanoq isumaqarpit?
- Nammineq atisarsigaa-ngavit eqqakkat avatangiisillu eqqarsaatigisarpigit?
- Isumaqarpit inuit allat atisarsigaa-ngamik eqqakkat avatangiisillu eqqarsaatigisaraat?
- Ilissinni ilaqutariinni atisasi atornikut qanoq pisarpisigit?
- Siunissami atisanik atuisarneq qanoq issasoraajuk? – Atisat amerlanerit imaluunniit ikinnerit pisiarineqartassappat, qanorlu pineqartassappat?
- Atisanik qanoq atuisarnermut tunngatillugu siunissami suna pitsaanerpaassasoraajuk?
- Ullutsinni atisat atugaanerit pillugu arlaannik oqaatigerusutaqarpit?

Atuartut 3-4-kkaarlutik apeqqarissaarnissatik piareersarpatigit suleqatigiit ataasiakkaat namminneq apeqqutigisassaminnik apeqqutinik immaq ilassutinik ataatsimit sisamanut oqaasertalersuinnaappata ajussanngeqaaq, taakku apeqqutinut ataatsimoorussanut ilassutaasinnaallutik. Apeqqutit apeqqarissaarnermut atugasat atoriaannangorlugit pappilissamut ataatsimut katersorneqassapput. Atuartut inunnut apeqqarissaarfigisassaminnut eqqortumik saaffiginninnissaminnut ikiorserneqarnissaat pingaarteqarpoq. Imminnut ilisaritissapput, aammalu sumingaanneernertik sunalu pissutigalugu aggernertik oqaluttuarissavaat. Soorlu imatut: *'Kutaa, ateqarpugut ..., aamma ..., atuarfimmillu ...-mit aggerpugut. Atisat eqqakkallu pillugit sammisamik atuarfimmi suliaqarpugut, qangalu atisat atortarneri pillugit apersulaarusuppatsigit. Ajorissanngikkukku immiukkusupparput, taamaalliluta suut tamaasa allattariaqassannginnatsigit. Atinik isertuussaarluta taamaallaat atuiniarpugut, taamaattumik aqqit taaneqassanngilaq.'*

Atuartut tassa apeqqarissaarnermi immiussinissamut aammalu akissutaasunik allattuinnissamut piareersimasariaqarpit. Apeqqarissaarnerit ataasiakkaat tamarmik kingusinnerusukkut suliarinnissannut immiunneqarnissaat atuartut pissarsiaqarnissannut iluaqutaassaaq. Klassimi apeqqarissaarnermik misileraanissamut suleqatigiit piffissalilaartariaqarpit, assersuutigalugu suleqatigiit allanit atuartunik, aamma suleqatigiit apeqqarissaarnermik immiussinnaanissaat immiussallu nassaareqqjissinnaanissaat qularnaartariaqarpoq. Misissuinermit suleqatigiit ataasiakkaat inunnik qanoq amerlatigisunik apersuinnaanerit allanngorarsinnaavoq, taamaattorli misissuinermit najoqqutassat tamatigoortuunissaat pillugu pingaaruteqarpoq utoqqarnik arlalinnik suliaqartuusunillu arlalinnik apersuinissaat.

Aqqusaagaq 2

Atuartut utoqqarnik inunnillu suliaqartuusunik apersuinerat

Apeqqarissaarnerup ingerlannissaa pillugu aqqusaagaq 1 takuuk. Utoqqaat ukiorpassuarni najukkami inuiaqatigiinni inuusimasut immaqa utoqqaat illuannut pulaarnikkut imaluunniit ilaqtariiusuni nassaarineqarsinnaapput. Inuit maannakkorpiaq najukkami inuiaqatigiinni suliaqartut sanilerisatut, imaluunniit apeqqarissaarfigineqar-nissaminnut piareersimasutut nassaarineqarsin-naapput. Pineqartut suleqatigiit saaffiginnikkunik allanik suliaminnik ulapputeqassannginnerat atuartut sianigisariaqassavaat, taamaassappammi apeqqarissaarney annikitsortalersugaavallaas-sanngimmat pitsaassusaalu naammaannassalluni.

Aqqusaagaq 3

Atuartut klassimi gruppikaar-lutik apeqqarissaarnitik, aammalu misissuinnerminnit paasisat allat eqikkarlugit saqqummiutissavaat

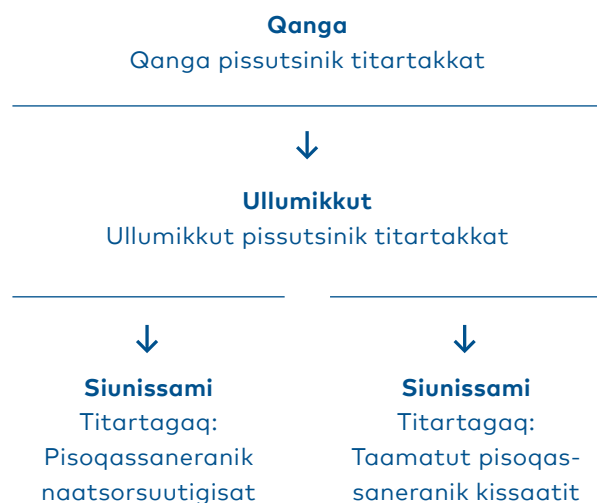
Nalinginnarnik ilisarnaataasualunnik, aammalu ataatsimoorullugu immiussaminnik tusar-naagaqarlutik oqaatigisatsialannik nassaarniar-lutik klassimi suleqatigiikkaat apeqqarissaarinitik misissussavaat. Suleqatigiit namminneq apeq-qutaannut akissutinit sapinngisamik annertuner-paamik iliuseqarnissartik isumagissavaat. Taakku tamarmik titartakkanut isumassarsivissatut ilaapput, takuuk aqqusaagaq 4.

Aqqusaagaq 4

Atuartut paasisatik takusassi-araat, pappialarujussuarni makkuningga

Piffissami pineqartumi pisut pillugit titartakkat ataasiakkaat tamarmik pingaarutilinnik takuti-taqassapput. Pitsaasumik takussutissiinissamut atuartut nutaaliorsinnaassusaat apeqqutaalluin-narput. Piffissaqassappata suleqatigiit siullermik aqerluusamik titartaagallaqquneqarnissaat inner-suussutigaarput, taakkulu saqqummiussinnermin-nut ikinngutinit ilinniartitsisumillu 'siunnersuutit pitsaasut' pissarsiariniarlugit klassimi naatumik saqqummiussinnaavaat, imaluunniit suleqati-giinnut allanut taamaalorsinnaallutik. Tamanna ingerlassamik 'ilisimannippalaartitsissaaq', takus-sutissanillu pitsaanipilussuarnik paasinartunillu tunisissalluni.

Suleqatigiit ataasiakkaat tamarmik takussutissiissutaat imatut iikkamut nivinngarne-qarsinnaapput:

Aqqusaagaq 5

Atuartut naammassisatik imminnut saqqummiuppaat, aammalu akunnerminni aamma klassimi ilinniartitsisoq peqatigalugu oqaloqatigiipput

Ikkagaqarnermut ingerlassap ilaa pingaarutilerujussuaq suleqatigiit naammassisaminnik saqqummiussinerannut, klassillu taakkuninnga oqaluuserinnittuarnerannut atasuussaaq. Allangoriartornermi pingaernerusutut ilisarnaataasunik, aammalu inuit apeqqarissaakkat ataasiakkaat isumaasa misilittagaasalu akornanni assigiissuseqarfiit assigiinngissuseqarfillu atuartut qimatsinaveersaartillugit ilinniartitsisup ikiortariaqarpai. Taamatuttaaq siusinnerusukkut ilinniartitsinermit atugaalinnikkunik sammisamut saqqummiunneqartunik piviusutullu saqqummiussineranut sammisanut oqariaatsinik isiginneriaatsinillu atuinissamut piffissaavoq. Siunissami allangoriartornermik sammisaqarneq soorunami pingaartuuvoq, tassaavormi ajornanngippat iliuuseqarfigisinnaasaq.

Aqqusaagaq 6

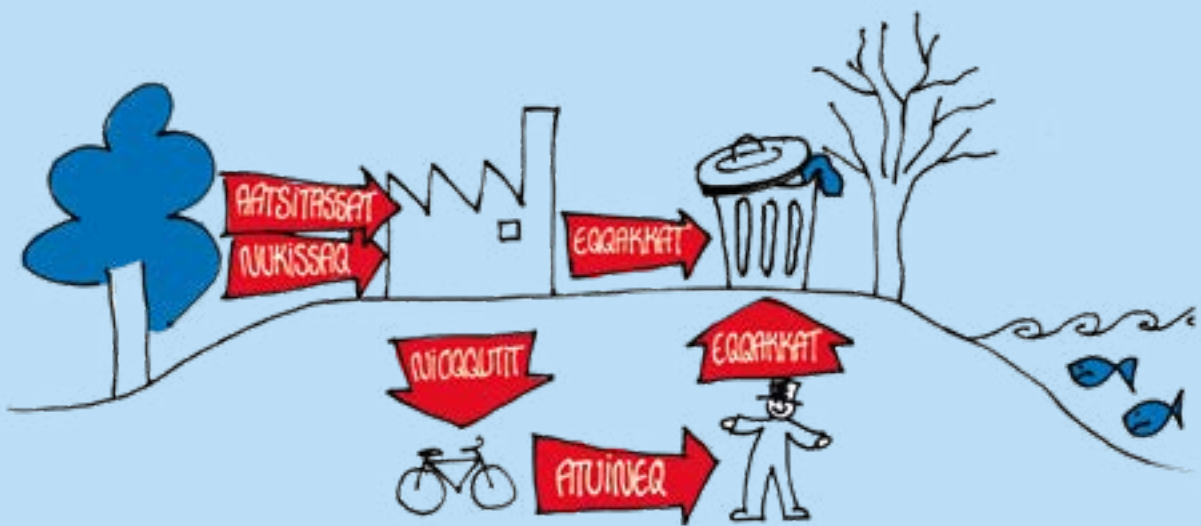
klassip allanut, assersuutigalugit inunnut apersugarisaminnut, angajoqqaaminnut, najukkami politikernut peqatigiiffinnullu naammassisatik saqqummiuppaat

Ulluinnarni atuarfimmittanngitsunik inunnik qaaqqusaqarluni saqqummersitsineq, imaluunniit tusarniaasitsineq, imaluunniit allatut qulequtaqartitaq ingerlassami ilaavoq assut pissarsiaqarfiginartussaaq. Tassani ilaatigut atuartut suleqatigiit naammassisatik saqqummiussinnaavaat, aammalu ajornanngippat allannguutissanut isumassarsiatik saqqummiussinnaallugit, kingornatigut takkuttullu oqaluuserineqarsinnaasut. Taamatut aqqissuussineq peqataasunut tamanut annertuumik ilorraap tungaanut misilittaganngorsinnaavoq, atuartullu pimoorusinerannik kivitseqataasinnaalluni.

Aqqusaagaq 7

Namminneq kissaatigisatik isumassarsiatillu nangitsivigalugit klassi immaqa iliuuserisani pimoorusseqataalissaaq

Ajornartorsiummut suliarisamut naleqqiullugu 'arlaannik iliuuseqarnissamut' atuartut akornanni annertuumik pimoorusisooqartoq qaqtiguunngitsukkut takuneqarsinnaasarpoq. Sammisaaq aamma atuartut pimoorusinerat isumassarsiaallu klassip ajornanngippat ingerlateqqitassaannut aalajangiisuusariaqarput, soorlulusooq najukkami inuiaqatigiinnit takkuttut qisuariarnerit siunnersuutitut suliarisanullu pissanganartunut tunngavissiisinnaallutik.

Eqqakkat Sissueriartuaarlugit

Sammissamik saqqummiussineq

Arlaannik atugaqarlutaluunniit tunisassioraangat- ta eqqakkat pinngortarput. Eqqakkat tassaapput tunisassiornermit aammalu atuinermiit nalinginnaasutut kissaatiginngisatut ilaasut. Sumiiffimmi allami eqqakkat immaqa atorneqarsinnaagaluartut nalinginnaasumik eqqagassanik nutaanik pinngortitsissapput. Nalinginnartut eqqakkanit mingutsitsineq ajornartorsiutini pingaarnerpaatut isigineqartarpoq. Eqqakkanik sivisuumik uningatsinermut ('inissiineq') atatillugu mingutsitsisoqarsinnaavoq, imaluunniit eqqakkat ilaasa avatangiisinut siammarternerinit. Eqqakkat pinngortinnissaasa pinngitsoortinnerisigut eqqakkat amerlassusaat annikillisarneqarsinnaapput. Eqqakkat pinngortinnerinik annikillisaaniarnermut atatillugu atuisarneq aamma isumalluutininik sianiginnineq tassaapput oqariaatsit qitiusut.

Eqqakkanik amerliartuaaginnartunik nungusaaniarnermik inuiaqatigiit nutaaliat annertusiartuinartumik sorsutassaqaarput. Taa-maattumik inoqutigiinnit suliffeqarfinniillu immikkoortiterisoqarnissamut piumasaqaatit annertusiartuinnaarput. Eqqakkat pinngornerannik sunniuteqartumik pinaveersaartitsinermut piumasaqaataassaaq atuisoqarneranut sutigut tamatigut isummersimanissaq. Atoqqiilluartalerutta eqqakkat amerlassusaasa annertusiartornerinik annikillisaasinnaassaagut. Aammali tunisassianit assigiinngitsunit eqqakkat pilersinnerini assigiinngissutsit pillugit sianiginnissinnaavugut, tamannalu tunisassiat piginissaannik toqqaanit-

sinnut ilaatissinnaallutigu, tamakkulu saniatigut tamatigut isumaliutigisariaqaarparput tunisassiaq pisiarissallugu eqqarsaatigisarput ilumut pisari-oqartinnerlutigu.

Eqqakkat pinngortinnaveersaarnissaat pillugit sammissamut qitiusoq tassaavoq inuiaqatigiit avatangiisinut ajoqutaasinnaasunik peqanngitsunik nioqqutissalimmik isumaliuteqarnissaat, aammalu aallaqqaataaniilli – eqqakkat pinngorneri sioqqullugit – isumalluutininik sunniuteqarluartumik atuinissap alaatsinaatarinissaa.

Sammissami piviusutut ilikkagassatut anguniakkat tassaapput atuartut makkuninnga paasinninnermik angusaqarnissaat:

- Ulloq manna tikillugu allanngoriartorneq atugarissaarnerup qaffannerata nassatarisaanik eqqakkanik suli amerlanerusunik tunniussaqaartu-artuusimasoq.
- Ullumikkut siunissamilu kinguaariinnut allanngoriartorneq tamanna nassatapiloqartoq.
- Maannakkut allanngoriartortoqarneranut allanik qinigassaqaartoq.
- Kissaatigineqartutut allanngoriartornermik pilersitsisut tassaammata inuit, ilanngullugulu allanngoriartornermut atuartut annertunerusumik sunneeqataasinnaanerat.

Suliat naammassiat tulleriiarnerat annertususaallu klassimut, aammalu piffissamut atugas-saasumut naleqqussarneqarsinnaapput.

Suliassaq 1

Immiartorfimmut ataatsimut isumalluutit atukkat

Siunertaq:

Eqqakkat qanoq ilillutik isumalluutinningsinnaanerannik, uagullu isumalluutisinnik qanoq ililluta piujuartitsisumik atuisinnaanitsinnik atuartut paasinninnermik angusaqarnissaat suliarisamut siunertarineqarput.

Piffissamik atuineq:

Ilinniartitsinerit 1-2

Tungavik:

Isumalluutit marlunnut immikkoortinneqarsinnaapput:

→ Siulliit tassaapput 'isumalluutit atajuartut'. Tassaapput isumalluutit soorlu orpiit, naasut, nerisassat aamma nukissaq piujuartoq, piffissaq tamaat pingorteqqittuarsinnaasoq.

→ Aappaat tassaapput 'isumalluutit atajuartuunngitsut'. Tassaapput Nunarsuatsinni annikitsuinnarmik annertussusilittut nassaassaasutut atortussat, soorlu savimernit, aamarsuit uulialu.

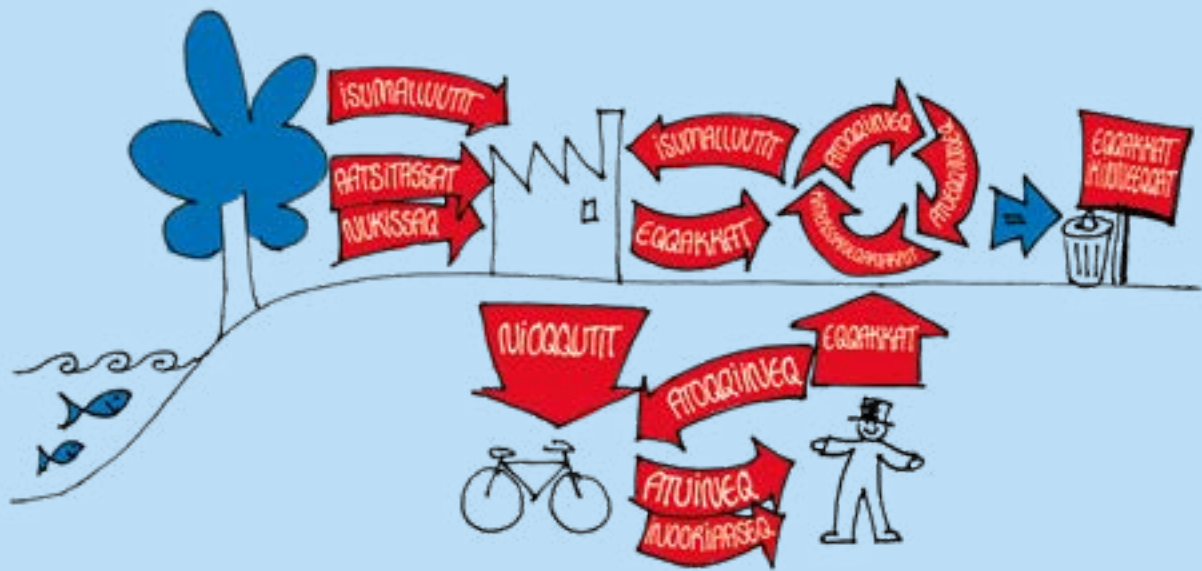
Inuuneq attassinnaaniarlugu inuk isumalluutininik atuiuartuusimavoq. Ujaqqanik sakkooqarfiup nalaani orpippassuarni nerineqarsinnaasut nassaarineqartarput, immamiillu adisakkat pisarineqartarlutik. Atortussiat atugarisat tamarmik pingortitamit toqqaannartumik pineqartarput, annikingaatsiartumillu taamaallaat iluarsanneqartarlutik. Taamaattumik avatangiisinik annertunerusumik ajoqusiinatik atorneqareeraangamik pingortitami kaaviiarfimmut pisariunngitsumik uteqqittarput. Aamma inuit siammarsimanerullutik illoqarferujussuarni najugaqartuunngimmata tamanna malunnartumik annikinneeqqamik sunniuteqartitsivoq.

Piffissalli ingerlanerani pingortitami isumalluutit atornissaannut periutsinik ineriartortitaqarpugut, taamaalillutik suli annertunerujussuarmik atugarissaarnermik tunisisinnaalersillugit.

Ullumikkut sunaluunniit tunisassiarineqaraangat nukissaq imerlu atugaasarput, tassalu tunisassiamut toqqaannartumik ilaatitatut atortussat saniatigut. Taamaattumik pigisanik assigiinngitsunik suliaqarniarluni isumalluutit atorneqartussat naatsorsussagaanni pigisat sanaartornerinut assartornerinullu nukissiornermut atortussat atorneqartussat aamma ilanngullugit naatsorsortariaqarput.

Sakkussat atortussallu pisariallit:

Atuartut immiartorfik matulik errorsimasaq nassassavaat; tassaasinnaavoq naalungiarsuit nerisassaannut atugaq, syltetøjimut, ammassassuarnut assigisaannulluunniit.

Suliassamut ilitsersuut:

Immiartorfiup matuatalu maannakkut atoreernerisigut qanoq isikkuisigut katiterneqarsimaneranut atuartut eqqissillutik misissuisinneqassapput. Nalinginnarmik immiartorfittaa igalaaminermik sanaajusarpoq. Tassaniipporlu allagartaq, nalinginnarmik pappialamik sanaaq. Taanna igalaaminermut nipittartulerlugu ivertitaavoq. Matua nalinginnarmik saviminermik sananeqartarpoq, aammattaarli plastikkusinnaalluni. Savimerngup ataani takussaasumik gummitaqarsinnaavoq, taanna matuanut matulluaataasarluni. Takussaanginnerusumik saviminertaq qaavatigut qallerneqarsimassaaq, lakkusinnaasumik, taamaalilluni imarisaanit sunniuteqarneq pissutigalugu saviminertaa manngertussangimmat. Matuata qaavani pappialamik allagartaliisoqanngikkuni oqaasertaliiniarluni qalipaammik naqitamilluunniit ilutsit arlaannik atuisoqarsimasarpoq.

Suliassamut tunggaviuvoq sooq immiartorfiup taamatut isikkoqarneranut pingaarutilinnut atuartut pissutsinut 'teknikkimut' tunggasunut paasinniarnissaat. Atugarisat ataasiakkaat tamarmik atuuffeqarput, atuuffillu tamanna naapertuutsinniarlugu atortussianik tamarmik immikkut piginnaasalinnik assigiinngitsunik atuisoqarsimavoq.

Taamaattumik atuartut sianigisaat sunut piusunut piinnaratik soorli atugarisat ataasiakkaat toqqarsimaneranut (atuuffinnut assigiinngitsunut) tunggatinneqalerput.

Allatut oqaatigalugu syltetøjip puukuinnanngua atorlugu isumalluutit sorliit qanorlu amerlatigisut atorsimanerannik atuartut paasisaqariartortinneqassapput.

Ulluinnarni tamatigut isumalluutit sorliit atortarneri pillugit atuartut aamma oqaloqatigisinnaavatit. Isumalluutini taakkunani eqqakkatsinni immaqa nasaarineqarsinnaasunik peqarpa? Eqqakkanit isumalluutit taamatut pitsaatinginersut oqaluuserisinnaavasi, ilanngullugu isumalluutit tamakku atornissaat isumassarsiatsialaasutut isumaqarnerlusi. Aamma isumalluutinik taakkuninnga atuisoqanngippat susoqassanera oqaluuserisinnaavarsi.

Suliassaq 2

Eqqakkanik

Pinngitsoortitsineq Suua?

Siunertaq:

Suliassamut tassunga ilikkagassatut anguniagaq tassaavoq eqqakkat pinngortinnerisa pinaveersaartinnerata isumalluutitik atuiluartaunermut tunngasuunera, aammalu avatangiisinut ulorianartunik atortussianik atuinaveersaarinnissap eqqarsaatiginissaa, kiisalu ilaannikkut tunisassianik pisiaqarlunilu atuinissap pinngitsoorsinnaasarnissaa pillugit atuartut ilinniartitsisullu sianiginilernissaat.

Piffissamik atvineq:

Ilinniartitsineq ataaseq

Tunngavik:

Inuiaqatigiit siuarsimasut nutaaliaasullu eqqakkat amerlassusaannik amerliartuaaginnartunik nungusaaniarnermik sorsuuteqarput. Taamaattumik inoqutigiinnit suliffeqarfinnillu immikkoortiterinissamut piumasaqaatit annertusiartuinnarput. Eqqakkanik katersarpassuit pimoorullugit annikillissagutsigit atoqqiineq annertunipilussuarmik isumaliutigineqartariaqarpoq, aammalu nioqqutissiat qanoq ilusilersorlugillu tunisassiarineqassanerat isumaliutigisariaqarluni, taamaallilluni nioqqutissiap atoreernerata kingornatigut sinnikunik atoqqissinnaanngisanik atugarineqaqqissinnaanngitsunillu sapinngisamik ikinnerpaanik sinnikoqalissalluni.

Sunniuteqartumik eqqakkanik pinngitsoortitsinerup aamma piumasarissavaa sutigut tamatigut tunisassianik atugaqartarnitsinnik misissuinissarput. Atoqqiilluartaarutta eqqakkat annertussusaasa amerliartuaarnerannik killilersuisinnaassaagut.

Eqqakkat pinngortinnissaannik pinaveersaartitsigaanni isumalluutit ikinnerpaat atugaassapput. Silap pissusaanik sunniinissaq eqqarsaatigalugu ippassaammat nerisassiaavit sinnikui atorluarniarukkit sinnikut biogassiliarinagit avatangiisinut quleriaammik pitsaanerussaaq sinnikut nerisassiarigukkit. Biogassi bilini dieselimut taarsiutitut atorneqartarpoq. Pineqartorlu tassaavoq eqqakkat pinngortinneri sioqqullugit arlaannik iliuuseqarnissaq.

Tamakku saniatigut atortussiani imaluunniit tunisassiani atortussiat navianartut isumalluutit sunniuteqartumik isumaginissaannut naleqqiullugu aporfissaasinnaapput, taamaallillunilu atueqqiinissamik pisarissersuisinnaallutik. Assersuutigalugu tassaasinnaavoq saviminimeq akuutissanik navianartut ilaannik qalipanneqarluniluunniit qaavatigut suliaqarfiusimasoq, savimineq atoqqilersinnagu peerneqartariaqartumik. Tassaavoq atortussiani tunisassianilu atortussianik navianartunik imaqqortussutsip annikillisarinarlugu suliaqarnissap pingaaruteqartuuneranut tunngavigisat ilaat.

**Suliassamut
ilitsersuut:**

Eqqakkat pinngitsoortinnissaata qanoq isumaqarnera pillugu atuartut oqaloqatigikkat. Eqqakkat pinngortinnissaannik suliarisat sorliit pinngitsoortitsisinnaaneranut assersuutiniq saqqummiussigut, aammalu atoqqiinerup aamma atueqqiinerup qanoq isumaqartuuneri oqaluttuaralugit.

Kingornatigut suliassamik naammassinnittussanut atuartut suleqatigiialunnut agguataakkit. Naggataatigut suleqatigiit naammassinninneri pillugit klassimi oqallissinnaavusi.

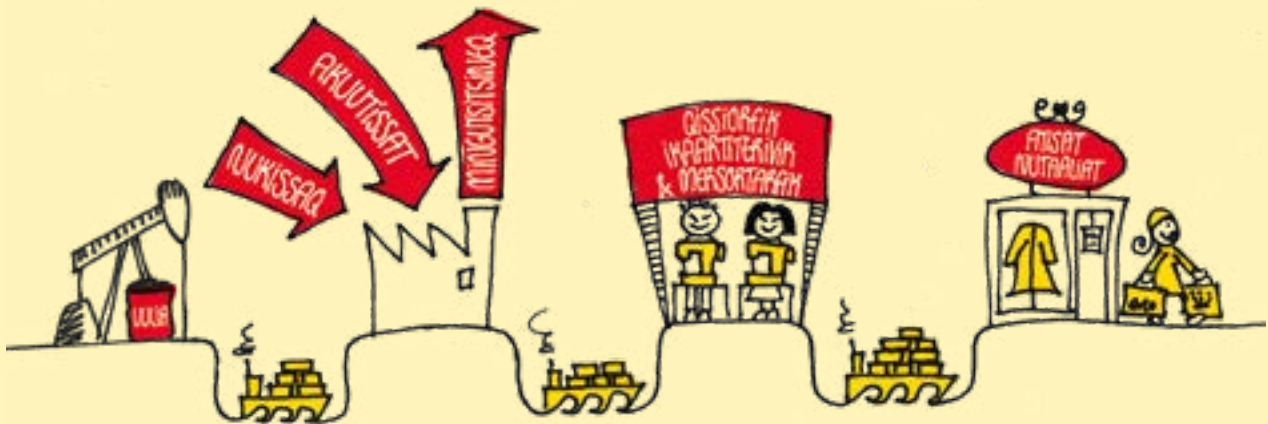
Klassimi sammisamik ataatsimoorullugu oqallinneq aallaavigalugu qanoq atoqqiilluni atueqqittoqarsinnaaneranut assersuutiniq assigiinngitsunik saqqummiussaqaarsinnaapput, taamaalillutillu eqqakkat pinngortinnissaannik pinngitsoortitsisarnerup qanoq isumaqarnera ilisimasaqarfigilissallugu.

Klassimi oqallinnissinni atuartut suut pitsaanerpaatut eqqarsaatigineraat oqaluuserisinnaavarsi: eqqakkat pinngortitaanerannik pinaveersaartitsineq, imaluunniit eqqakkanik atueqqittalersitsineq.

Annoraassianik atisaliorneq

Atortussialinnik atisaliorneq

Atisat

Sammisamik saqqummiussineq

Danmarkimi inuit ataasiakkaat ukiumut atisat 16 kg missaat atugarisarpaat, taamaalillutik Nunat Avannarlerni atisanik atuisuunerpaallutik. Pisisimasumit atisat atorineqarunnaaraangata qanoq pisarpat?

Atisat affaat sinnerlugit igittarpaat, taakkulu taamaalillutik ikuallaasarfimmud pisarput. Tamanna kiassarnermut innaallagissamullu nukissamik tunisisarpoq, atisalionermulli nukissamik atuinermut assersuukkaanni annertuallaangitsumik. Atisat affaat inorlugit katersorneqartarput. Taakku amerlanersaat ajoquteqanngikkaangata niuffaffinnut allanut avammud tunineqartarput. Ajoquteqartut immikkoortinneqartarput ikuallanneqartarlutillu. Ilaannangui Danmarkimi atornikuerniarfiit aqutigalugit tunineqartarput. Amerlasuut atisat nutaalianeranni pisiarisarpaat, ittangaleraangatalu, naak immaqa ajoquteqanngivikkaluartut igiinnartarlugit. Atisanut akit appariartuaaginnartuupput, pisiagullu amerliartorput. Tamanna avatangiisinut aamma silap pissusaanut annertuumik artukkiivoq.

Atuinerput avatangiisinut peqqissutsimullu arlalitsigut sunnuteqarpoq. Atortussiassaq pingortitami isumalluutinit, immaqa siunertanut allanut atorineqarsinnaasimagaluartunit piarneqassaaq. Tamatuma saniatigut pingortitamit amoornermik (naturfiberinik) naatitsinerni, amoornermillu inuit sanaavinik (syntetiske fiberinik) sanaartornerni akoorutit arlallit atorineqartussaapput. Tamannalu aamma suliarinneqqinnermi pisarpoq, annoraamerinit qarsorsarnerini, qalipaasersornerini aammalu atisat eqinnissaat imaluunniit eqitersinnaasarnissaat pinaveerniarlugit akoorutissanik assigiingitsunik suliarineqartarnerini pisarluni. Tamakku saniatigut avatangiisinik mingutsitsinissamut aarleaquteqarpoq; soorlu erngup minguttup kuutsin-

nerani. Ilaatigut atisanik errorsinermud atugaasut akoorutissat avatangiisinik peqqissutsimillu sunniinnaapput, soorlu errorsinermud aamma sitsiaallisaanermud atortut.

Ullumikkut atisalionerit tamarluinnangajammik nunani sulisartunut akissarsiakitsoqarfinni pisarput. Tassaapput nunat soorlu Kina, Bangladesh, India nunallu siuarsagassat allat imaluunniit qanittumi tunisassiorfinngorsimasut. Nunani taakkunani erngup minguttup kuutsinnissaanut akoorutinulunniit atuinermud ilaatigut malittarisassaqaangilaq, ilaatigut annikitsumik peqarpoq, ilaatigullu piumasaqaatit malinneqarneq ajorput. Taamaatumik atisat pisiatta nunarsuarmi sumiiffinni allani avatangiisini peqqissutsimilu ajornartorsiutinik pilersitsisinnaanerat, taamaalillunilu uagutsinnuinaangitsoq uagut atuisartuusutut sianigisaqarnisarpud eqqumaffigisariaqarparput. Allatullunniit oqaatigalugu nunarsuarmi sumiiffinni allani uagut-sinni atuinitsigut 'pingortitami tumilionerput' sianigisariaqarparput.

Atuartut atisanik annoraaminernillu piujuartitsinerusumik qanoq atugaqarsinnaanermik, isumalluutinillu sapinngisamik pitsaanerpaamik atuisarnermik ilisimannilernissaat sammisap matuma ilikkagassatut anguniagaqarfigaa. Ilangullugit atisanut annoraaminernullu atoqqiinikkut, taarsigiittarnikkut, attartortarnikkut imaluunniit atortussiamit nutaanik atisalionikkut atorsinnaassutsimik qanoq sivitsuisoqarsinnaanermud, imaluunniit pisiaqarnissamik taamaatitaqarnermik, imaluunniit pitsaassusilinnik tunisassianik pisiaqarnermik, taamaalillunilu eqqakkat pingortinnissaannik pingitsoortitsinissamut isumassarsiassartaqarpoq. Suliarisassatut naammassiniakkat tullerriaarneri annertussusaallu klassimud, aamma piffissamud atugarisassamud naleqqussarneqarsinnaapput.

Suliassaq 3

T-shirti qanoq sanasarpaat?

Siunertaq:

Suliassap matuma ilikkagassatut siunertaraa atuartut atisaminnik sammisaqarneq aqputigalugu namminneq atuinertik isumalluutitik atuinermut, aammalu nunarsuarmi sumiiffinni allani avatangiisinik peqqissutsimillu sunniuteqarnermut qanoq atassuteqartuunerat ilisimasaqarfigilissagaat.

Piffissamik atuineq:

Ilinniartitsinerit marluk

Tungavik:

T-shiritit ataasiakkaat atisallu allat ungasissumik assartugaanerisa saniatigut atisat aamma eqqagassarpasuarunik pilersitsisarput, aammalu aqputiminni isumalluuterpassuarunik nukissamillu annertuumik atugaqarsimasarlutik. T-shirtip avatangiisinik qanoq artukkiisarnera sunik sananeqaateqarneranik aalajangerneqartarpoq. Annoraassiassamik, meqqunit imaluunniit polyesteritut imaluunniit nylonitut ittunik amoornerinik inuit sanaavinik suliarineqarpat? Nalinginnaanerpaq tassaavoq T-shirtip nalinginnaasup annoraassiassamik akuligaangitsumik sananeqartarnera. Annoraassiassaq nunarsuarmi nunani kiattuni ukiup ilaani panerneqarfiusuni naatitaasarpoq. Annoraassiassat tassaapput naatitat aqputiguunngitsukkut sullinernit uumasunillu ajoqutaasunik naasunik aseruisinnaasunik saassutarineqartartut. Taamaattumik uumasut ajoqutaasut toqunniarlugit naasupiluillu naatinnavierniarlugit toqunartunik tissalukaarutit atorineqartarput. Tissalukaarutit toqunartulikkat akoorutissallu sinnikui siallileraangat nunap iluanut pisarput, mingutsitsisarlutik arriitsuaraanarmillu arrottitaasarlutik. Annoraassiassaq qalipaatilissagaangat annoraassiassaappat siullermik qarsorsarneqassaaq. Tamatumunnga klor imaluunniit brintoverilte atorineqartarpoq. Klor ingammik uumasunut imarmiunut toqunartoqarpoq. T-shirti qaartuussangippat qalipaatiligaassaaq. Qalipaatiiliissutitut atorussiat tassaapput akoorutissatut atorussiat navianartortaqartut. Qalipaatiilersuinerup kingorna qalipaa annoraassiassamut akulerussimanngitsoq nalinginnarmik errorlugu peerniarneqartarpoq. Assersuutigalugu qalipaatiip amermut atisanulluunniit allanut atulernerani qalipaasersuinsaa pinaveerniarneqartarpoq. Erngup minguttup kuummut qaninnerpaamut imaluunniit tunisassiorfiusumi nunami kuussuarmut toqqaannartumik kuutsinneqartarnissaanut aarleqquteqarpoq. Sumiiffiit ilaanni kuummi imaluunniit kuussuarmi erngup tungujorluinnarnera, sungaarlunnarnera imaluunniit aappalullunnarnera takuneqarsinnaasarpoq, apeqqutaalluni ullormi tassani qalipaatiip suna atorlugu qalipaasersuisoqarsimangersoq. T-shirti qalipaasereerpat, qiortarneqareerpat, mersorneqareerpat ajornanngippallu naqitsivigineqareerpat pisiniarfinnut nassiunneqannginnermini poortornissaminut piariissaaq. Atuisartullu T-shirti pisiarippagu puua iginneqassaaq, taamaalillunilu sulii annermik eqqagassiissalluni.

<p>Sakkussat atortussallu pisariallit:</p>	<p>Taamaalilluni immikkut ittunik sianiginiagaqartoqanngippat tunisassiornermi pissutsit arlalippassuit avatangiisinik artukkiisinnaapput.</p>
<p>Suliassamut ilitsersuut:</p>	<p>Ullormi tassani atisat – T-shirtinnaanngitsut – atuartut atugarisaat. Ajornanngippat nunarsuarmut nunap assinga/atlassi – imaluunniit ikkamiittoq nunap assinga/qarasaasiami nunap assinga.</p> <p>Atuartut ullormi tassani atisat atukkatik aallaavigalugit atisat annoraamernillu pillugit atuisarnermut, eqqakkanut, avatangiisinut peqqissutsimullu tunngasunik eqqarsaatersortinnissaat sammisami uani qitiutinneqarpoq.</p> <p>Paasissutissanut najoqqutassaritneqartut tassaapput paasissutissat atisanut ataasiakkaanut atasut, atuartut namminneq takorluugaannik ilaneqartut, aammalu suliassanut quppersakkani paasissutissiivittut ungalusanik misissuiner tigut itisilerneqartut. Ingerlassaq ajornanngippat najukkami inuiaqatigiinni misissuissanut tamatigoortutut najoqqutassamik ilalerneqarsinnaavoq; atuakkap matuma aallaqqaataani ilinniartitsisumut ilitsersuut takuuk. Atuartut atisatik sumik sananeqarnerisut, ajornanngippallu suminngaanneer-neri misissorlisigit. 'Klassimi atisat' suminngaanneerinerinut, sunillu sananeqaateqarnerinut ataatsimoorullugu tamanik takussutissioritsi. Atuartup atugaani kipparissut paasissutissanik imallit atisat qanoq ingerlaartarnerannik paasisaqarnissamut iluaqutissaapput, atisat annoraassiassamit inuilluunniit sanaavinit sanaajusut tunisassiarineqarnerat qanorlu ingerlanneqarnerat tassani takutinneqarput. T-shirtip atugaaffiani sumi nukimmik atuffiunerpaanera pillugu atuartunut apeqqummut akissut eqqortoq tassaavoq nukissaq t-shirtip errorneranut paner-serneranullu ator-neqartartoq. T-shirtip pisiniarfinnut pinnginnerani aqqut takisooq atugarisimasaa pillugu atuartut oqaloqatigikkitt.</p> <p>→ Annoraassiassaq suminngaanneer-nersoq, qanoq tunisassiarineqarner-ersoq, aammalu sooq taama ungasitsigisumit assartorneqarneranut aamma suut pissutaanersut? Nunarsuup assinga iluaqutigissavarsi.</p> <p>→ T-shirtinik tunisassiornermut atatillugu avatangiisini peqqissutsimilu ajornartorsiutit atuartut suleqatigiinniittut peqatigalugit misissorsigit. Takussutissiineq isumassarsiatsialaasinnaavoq.</p> <p>→ Atisat taamatut paasisasi malillugit tunisassiarineqarnerat siammar-titerne-rallu isumassarsiatsialaanersoq atuartut isumaliutigalugulu oqallissutigilissuk.</p> <p>→ Suleqatigiit klassimi isummersuutitik saqqummiussinnaavaat, peqatigiillusilu oqaluuserisinnaavasi.</p> <p>→ Atisanik atuineq, taakku pitsaassusaat, atasinnaassusaat, nutaaliat, atoqqiineq il.il. pillugit atuartut qanoq isumaqarnerat klassimi oqaluuserisiuk.</p> <p>→ Arlaannik atuartut erseqqinnerusumik misissornissaanik imaluunniit al-lanngortinnissaanik soqutiginnilersimappata ingerlassami alloriaqqissu-taalluarsinnaavoq.</p> <p>→ Atisanik atuinerup aamma eqqakkanik pinngortitsinaveersaarnerup akornanni ataqatigiissoqarner-soq oqaluuserisiuk.</p>

Suliassaq 4

Atisat atasinnaassusaat qanoq sivitsorneqartarpa?

Siunertaq:

Qanoq piujuartitsinerusumik atuisoqarsinnaaneraniq, kiisalu atugarisanik qanoq annikillisaasoqarsinnaaneraniq atuartut ilisimannilernissaat suliassap matuma ilikkagassatut anguniagarivaa. Ilaallutik: atorineq, attartorneq, atoriikkanik pisineq, iluarsaassineq il.il. Tamakku saniatigut atisat atornikut atasinnaassusaanik qanoq sivitsuisoqarsinnaanera, taamaalillunilu eqqakkat pinngortinnissaannik pinaveersaartitsinnaanermik misissuinissaq oqaluuserinninnissarlun angunia-gaapput.

Piffissamik atuineq:

Ilinniartitsinerit 1-2

Tunggavik:

Ullumikkut atisanik qanoq atuisarnerput qanoq apeqqustillivigissallugu pingaaruteqarpoq, aammalu taarsiullugu atornermi, taartigiinnermi imaluunniit atoriikkanik pisinermi sunik iluaqtissartaqarneraniq misissuinissaq pingaaruteqarluni. Tamatuma inuit amerlanerit atisaatiminnik nutarsaajuarnissamut periarfississavaat, tamannalu ilutigalugu avatangiisit ooriutigisallu sipaarfigineqassallutik. Atisat nungullavissornissaasa tungaanut atugaasinnaagaluarput; qalipaataata imaluunniit ilusaata qatsunnissaata tungaanut piinnarnagu. Atisanik nutaanik pisinermit naleqqiullugu atornikunik pisinikkut, imaluunniit allaat atisanik taartigiinnikkut atornikkulluunniit isumalluuterpassuarnik sipaagassaqarpoq. Atisat atoqqitat atisanik nutaaliornermi isumalluutit ilaannaarannguinik pisariaqartitsippot – isumalluutit pisariaqartinneqartut tassaaginnarput assartornermut errorsinerimullu atukkat. Tamatumalu saniatigut eqqakkat ikinnerit pilersitaapput.

Suliassamut ilitsersuut:

Isumassarsivissatut saqqummiussat assigiinngitsut atuartut peqatigalugit atuarsigit, atisallu eqqaavimmuut igiinnarnissaat pinnagu atorsinnaassusaasa qanoq sivitsornissaannut periutsit assigiinngitsut oqaluuserisigit. Atuartut qanoq iliorsinnaanermut qanoq isumaqarnerannik oqaloqatigilluarsinnaavattit, taamaalillutik atisanut annoraaminernullu atugaqarsinnaanermik sivitsuinissamut periutsit assigiinngitsut eqqarsaatigilissammatigit, taamaaliorinnikkullu iluaqtissartat ajoqtissartallu assigiinngitsut eqqarsaatigalugit, aamma klassimi oqallissutaasinnaasut. Assersuutigalugu atisanik atueqqinnermi, atornermi imaluunniit allangortillugit ilusilersuisoqassappat avatangiisinut inunnullu ilorraap killullu tungaanut sunik kingunerisaqarsinnaaneri atuartullu oqaluuserilluarsinnaavasi. Atuartut nivarsiaqqat nukappiaqqallu akulerutsillugit suleqatigiikkaanut agguataakkit, taakkunani qanoq iliorsinnaanermut isumassarsianik pissarsiaqarniartillugit. Atuartut isumassarsiaminni pitsaanerpaat pingasut pappialamut allassavaat, kingornatigullu taakku klassimi tamarmi oqaluuserisinnaavasi.

Suliassaq 5

Suliniummik nassaarit

Siunertaq:

Suliarisamik imaluunniit suliniummik pilersaarusiortullu nassuiaanermik atuartut piviusunik misilittagaqarnissaat, aammalu atisat annoraamerngillu atorsinnaassusaannik piviusunik misileraanissaat suliassamut tassunga ilikkagassatut anguniagaapput.

Piffissamik atuineq:

Suliarisamik imaluunniit suliniummik sumik nassaarnersi apeqqutaalluni ilinniartitsinernit marlunnit ullunut arlalinnut.

Tungavik:

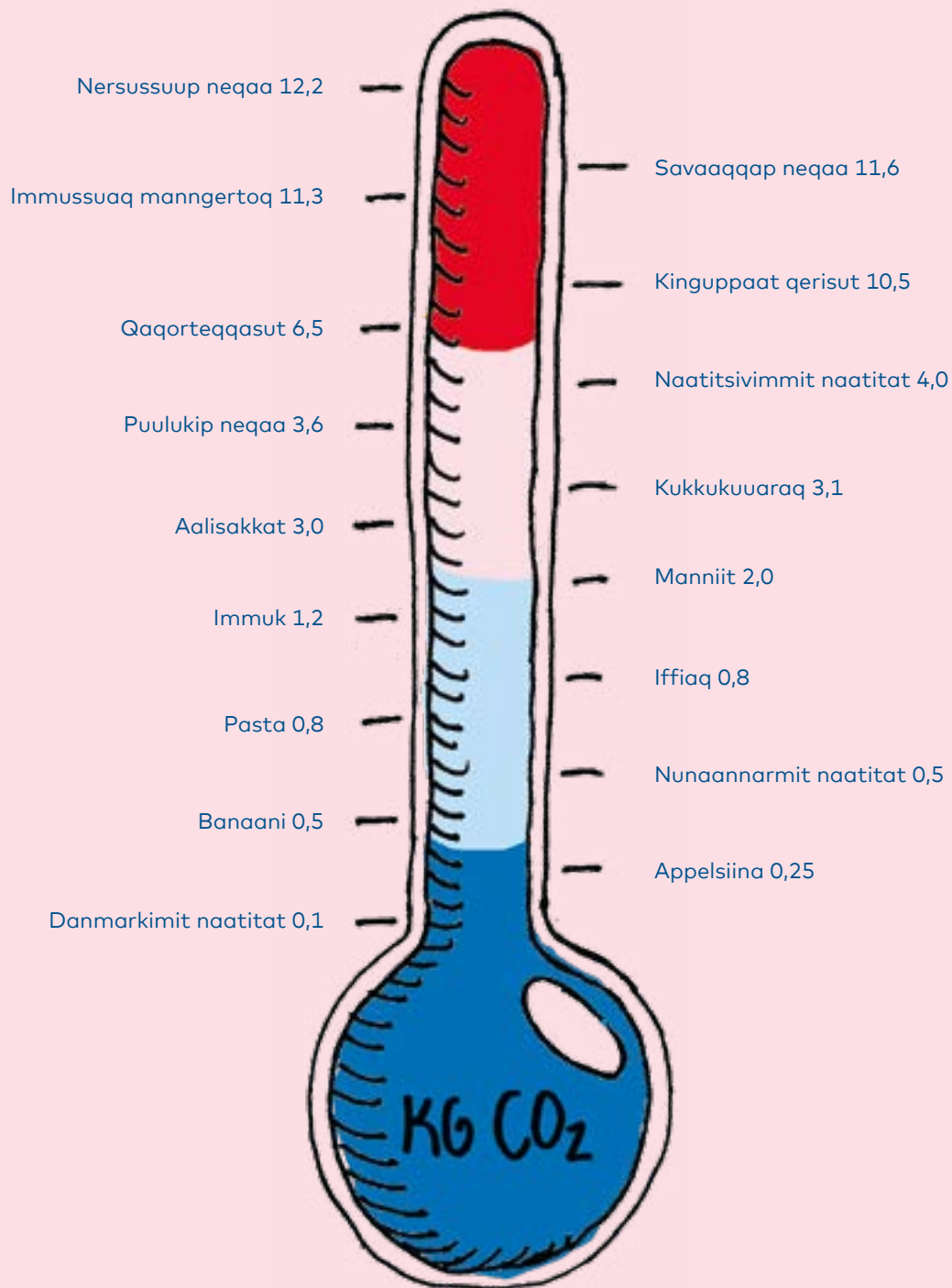
Immaqa klassimi atisat atasinnaassusaannik sivitsuineq pillugu suliassaq sammeereparsi tassungalu tungasunik isumassarsianik nassaartorsimallusi. Taamaassi-mangippat isumassarsivittut oqaluttuat assigiinngitsut atuarsinnaavasi, atisat atorsinnaassusaannik qanoq ililluni sivitsuinissamut atuartut suliniummik nassaarlutillu pilersaarusiornermik piviusunik misilittagaqarlusi suliassamik imaluunniit suliniummik qanoq suliaqarsinnaanersi oqaluuseralugu. Assersuutigalugu tassasannaavoq ulloq atisanik taartigiiffik, imaluunniit atuarfimmi atisanik 'atorniar-tarfimmik' sanasinnaavusi. Atuartut ilinniartitsisumit ikiorserneqarlutik nammin-neq suliarisamik allaallumi suliniummik pilersaarusiortullu naammassisaqarnermik namminneq assigiinngissutsimik suliaqarsinnaanerminnik misigisamik pissar-siaqarnissaat pingaartuuvoq.

Sakkussat atortussallu pisariallit:

Suliniut atuartut suliariniagaat aallaavigalugu nassuiarneqassaaq.

Suliassamut ilitsersuut:

Tamanna sioqqullugu atuartut quppersagaanni quppernemi 22-23-mi assersuutit assigiinngitsut misissugarisimanissaat, taamaalillunilu suliassamut piffissamik pisariaqartitamik sivikillisaasinnaammat qanoq ililluni atisat atorsinnaassusaannik sivitsuinissamut periutsit assigiinngitsut oqaluuserisimanissaat iluaqutaasin-naavoq. Isumassarsivissatut oqaluttuat assigiinngitsut misissorsinnaavasi, taakku qanoq iliortoqarsinnaanermut isumassarsiassanik tunisinnaammasi. Atuartut aallaqqaataani piffissamik allanilluunniit nutaaliariniagaannik kigaallassaasunik killilersugaasimangippata toqqammavissatsialaavoq. Arlaat piviusuni naammassineqarsinnaanersut naggataatigut oqaluuserisinnaavasi. Atuartut nivarsiaqat nukappiaqqallu akulerutsillugit suleqatigiikkaanut agguataakkit, taakkunani qanoq suliaqarsinnaanermut isumassarsianik pissarsiaqarniartillugit. Atuartut isumas-sarsiaminni pitsaanerpaat pingasut pappialamut allassavaat, kingornatigullu taakku klassimi tamarmi oqaluuserisinnaavasi. Suliarisassaq imaluunniit suliniut sorleq imaluunniit sorliit naammasserusutasi paasinarsigit, aammalu piviusutut qanoq naammassineqarsinnaanera paasinarlugu. Suliaqarnissamut pilersaarutip ineriartortinnissaa pillugu suleqatigiigitsi, tassani makku isumaqatigiisutaassal-lutik: Suna, qanoq, qaqugu, aamma kikkut sulerissappat.

Nerisassianik assigiinngitsunik sanaartornissamut CO₂-mut ækvivalentit kg qassit aniatitaasarner-sut CO₂-mut kissarnersiutip takutippaa. CO₂-mut ækvivalentit tassaapput gassit kissattoorutaasut assigiinngitsut oqimaassusilikkatut katinneranut nalunaarsuutit. Gassit kissattoortitsinermik sunniute-qarneri malillugit oqimaassuseqartitaapput. Assersuutigalugu CO₂-mut naleqqiullugu metan (CH₄) 21-eriaammik gassinit kissattoortitsissutaanerusarpoq, taamaalilluni imaappoq: 1 ton CH₄ = 21 ton CO₂ ækvivalentit. Nersussuup neqaa qulliuvoq, taanna annertunerpaamik CO₂-mik aniatitsimmat, Danmarkimiillu naatitat allersaapput annikinnerpaamik aniatitsimmata.

Najoqqutaq: <http://www.klimavenligmad.net/CO2-termometeret/>

Nerisassat

Sammissamik saqqummiussineq

Ullumikkut pisariaqangilluinnartumik nerisassarsapassuit eqqarneqartarput. Inoqutigiinnit eqqakkat taakkunani amerlaqaat; Danmarkimi ukiumut 237 000 tonsinik eqqaasarput (2011-mi). Taakkunannga 35 %-it tamakkiisumik nerineqarsinnaasut naatsorsuutigineqarpoq. Aamma nerisassat eqqakkat ilarujussui pisiniarfissuarnit pisarput, patsisaasunilu pingaarnerpaat ilagisaat tassaavoq pisisartut piimasaannut naleqquttunik nioqqutissat amerlassusaannik eqqortunik pissarsinissap nalorninartoqarnera. Ulloq tunitsivissaq kingulleq takkutsinnagu nerisassat tunineqangitsoortarput. Naak ullup tunitsivissap kingulliup kingorna nerisassat ilarujussui nerineqarsinnaagaluartut (taamaallaat nerisassat ulloq "sioqqullugu pitsaaneq"-mik allassimasortallit pinnagit). Nerisassat misissornerisigut, tipeqassusaanik naanerisigut, kingornatigullu oqqattaarnerisigut nerineqarsinnaassusaat nammineq aalajangerneqarsinnaapput.

Oqariaaseq nerisassanik eqqaaneq atorneqaraangat nerisassat inoqutigiinnit pisarineqarsimasut/nerisassiarineqarsimasut nerinngitsoorneqarlutilli igiinnarneqarsimasut pineqartarput. Tamatumunnga arlalinnik patsiseqartoqarsinnaavoq: Iffiaq soqutaajunnaarpoq, naatsiat naajartulerput, iipilip ameraasaa eqisalulerpoq, nerisassat oqunnertaqalerput, ulloq pisarinissaanut killeqarfia qaangerneqarsimavoq, imaluunniit aqaguani nerineqarani nerisanit sinnimininnguit igiinnarneqarsimapput.

Nerisassianik tunisassiorneq aamma avatangiisinnut tunngasunik ajornartorsiutinik pilersitsisarpoq, soorlu annertuallaamik naggorissaassutitut, aamma toqunartunik tissalukaarutitut ittunik akuutisanik navianartunik siammarterinertut ittunik. Saniatigut nerisassanik tunisassiornermut aamma nerisassanut atorussiasannut imeq annertuupilussuaq atorneqartarpoq. Taamaattumik nerineqartunut naleqqiullugu nerisassanik amerlanernik tunisassior-toqassappat tamanna ajornartorsiutaavoq.

Nerisassanit eqqakkat tassaagajupput nerisassiat piareersarlugillu nerisassiarineranni pingortartut. Assersuutigalugit tassaapput qalipakut, saanikut, saarnit ammillu. Aamma tassaniipput kaffilaat, manniit qalipai, immussuup qalipaa aamma ammassassuarnut lagit.

Sammissamut siunertaq tassaavoq ullut tamarluinnaasa angerlarsimaffitsinni, aammalu pisiniarfissuarmiilli nerisassanik annertuupilussuarnik eqqaasoqartarluni atuisartutut ileqqorisatsinnut atatillugu nerisassanik qanoq annertutigisunik eqqaasarnitsinnik atuartut misigisaqarnissamik pissarsinissaat. Taamaattumik annertussutsinik paasinninnissaq pingaartuuvoq, aammalu nerisassanik eqqaasarnitta tamatsinnut qanoq pingaaruteqarnerata paasinissaa pingaartuulluni.

Suliassaq 6

Qaqugukkut nerisassat eqqartarpat?

Siunertaq: *Angerlarsimaffimmi nerisassanik eqqaasarnermut atuartup isummertinnissaa suliassamut matumunnga ilikkagassatut anguniagaavoq.*

Piffissamik atuineq: Ilinniartitsinerit 3-4

Tunggavik: Nerisassanik eqqaaneq amerlanerpaat isummerfigisinnaavaat. Kikkut tamarmik piffissap ilaani nerisassanik eqqaasarnikuupput. Nerisassanit eqqakkat assigiinngitsorpassuartigut pinngorsinnaapput, nerinerup kingorna puuguttami nerisassatut nerineqanngitsutut, imaluunniit angerlarsimaffimmi nillataartitsivimmi nerisassaasinnaapput pisoqalivallaat.

Ilaqutariinnulli nerisassat qanorpiaq amerlatigisut eqqaannarneqartarnersut nalilersoruminaassinnaavoq, uuttortavissunngikkaanni. Kisitsisit piviusut inis-sineqarpata kikkunntut tamanut isummernissaaq pisariunnginnerulissaaq. Aningaasaqarneq tassaavoq najoqqutassartaq paasiuminar-toq. Taamaatumik nerisassanik eqqaasoqanngippat aningaasat qanoq amerlatigisut siparneqarsinnaanersut misissussavarsi. Nerisassat sorliit nalinginnarmik angerlarsimaffimmi nerineqarneq ajortut, taakkulu oqimaassusaat paasinia-russigit pisiniarfissuarmi pisinermi akinik sanilliussinissigut nerisassat eqqak-kat naleqassusaat naatsorsoriarsinnaavarsi.

Nerisassanut eqqakkanut soqutigisaqarnissamut tunggavigisassat ilaat tas-saavoq nerisassanik atugaqarnermut atasutut tamakkiisumik avatangiisini silallu pissusaani artukkiinnermut tamatuma pingaaruteqassusaa. Nerisassa-nik eqqaanermut CO₂-mik aniatitsinermik takussutissiisinnaasunik naatsor-suiffinnik arlalinnik peqarpoq; assersuutigalugu una: <http://www.klimavenlig-mad.net/CO2beregner/>. Taama iliornissigut nerisassanik eqqakkassinnit CO₂ aniatitarsi tamarmiisooq naatsorsorsinnaavarsi.

Sakkussat atortussallu pisariallit: Igaffimmi oqimaalutaavik nerisassat eqqaavimmut iginneqartinnagit oqi-maalutaavissaaq.

Suliassamut ilitsersuut: Suliassami tassani ulluinnarni nerisassanit eqqakkat annertussusaat suussu-saallu uuttortassavasi.

Atuartut quppersagaanni qupperneq 31-mi immersugassaaq nerisassanit eqqakkat qanoq amerlatigineri suunerilu nalunaarsorniarlugit atorsinnaavar-si. Suut immaqqa eqqartarneri oqaluuseriinnarnagit angerlarsimaffimmi nerisassanit eqqakkat uuttortarlugillu oqimaalutarutsigit qanorpiaq anner-tutigisumik eqqaasarnerput paasiuminarnerulissaaq.

Atuartut sunik qanorlu amerlatigisunik eqqaasoqartarneranik qanoq isumaqarneri pillugit klassimi oqaloqatigiinnerup aallartissutiginera soqutiginar-sinnaavoq. Kingornatigut taamatut isumaqarsimangersi aammalu piviusuni uuttortarsimasasi assersuussinnaavasi.

Angerlarsimaffimmi ullut tamaasa qanoq amerlatigisunik eqqaasoqarnermut nalunaarsuinissamut atuartut quppersagaanni qupperneq 31-mi immersugassaq atuartut atorsinnaavaat. Sapaatip akunnerata ataatsip qaangiunnerani uuttortaareerlutik klassip qanoq annertutigisumik eqqaasimanitik kattullugit naatsorsorsinnaavaat, ilanngullugillu suut eqqarneqartarneri.

Atuartut quppersagaanni qupperneq 27-mi ungalusani nerisassanit eqqagassat qanoq pingortarneri taakkartorneqarput, taakku aallaavigalugit oqallissinnaavusi, atuartullu angerlarsimaffiini nerisassanik eqqaasarnerannut sanillersuullugit.

Kingornatigut qanoq ililluni nerisat eqqartarnerisa pinaveersinnaaneri pillugit oqaloqatigiinnissaq soqutiginassaaq. Atuartut suut nerineqavissinnaagaluartut (nerisassat eqqagaviit), aammalu allanik patsiseqartumik suut eqqarneqarnerisut (nerisassiat ilittoortut, nerisassat pisoqalivallaat il.il.) oqaluuserinissaannut akuersaarnissaat pingartuuvoq.

Suliassaq 7

Pisiniarfissuarmit nerisassat qanoq annertutigisut eqqarneqartarpat?

Siunertaq:

Pisiniarfissuarnit nerisassat eqqarneqarnerannut atatillugu annertussutsinut patsisaasunullu atuartup isummertinnissaa suliassamut matumunnga ilikkagassatut anguniarneqarpoq.

Piffissamik atuineq:

Ilinniartitsinerit sisamat – ulloq ilivitsaq

Tunngavik:

Pisiniarfissualiaritsi, nerisallu atugaasinnaasut qanoq annertutigisut eqqartariaqartarneraat, sooq eqqartariaqartarneraat, eqqakkallu suuneri misissoriartorlugit.

Nerisassanik eqqaaneq angerlarsimaffiinnarmi pineq ajorpoq. Nerisassat igaffitsinnut takkunnissaat sioqqullugit nerisassanik eqqaanerit tamarmiusut ilarujussuat pisarpoq.

Nunalerinermi nerisassatta qanoq isikkoqarnissaanut piumasaqaataasut sakkortuut nassatarisaannik nerisassanik eqqaasoqartarpoq: Agurki annertuallaamik najungassanngilaq, salaatillu annertussusaannut immikkut piumasaqaateqarpoq. Tamakkununnga naapertuutinnikkunik naatitsisarfik qimatsinnaguluunniit eqqagassianngortarput. Taamaaligaangamik narsaatinik assallatserinermi ilanngussugaasarput.

Pisiniarfissuarni nerisassanik eqqaasarneq alla pisarpoq. Tamaani patsisaasut aamma amerlanerupput. Ilaatigut nerisassat ilaat assartornerini kallunneqartarput. Pisiniarfissuarmi nerisassanik eqqaasarnermut aamma patsisaasarpoq pisiniarfiup tunisinnaasani sinnerlugit pisisimamera. Aammattaaq uagut atuisartuusugut aalajangersimasumik iliuuseqartarnitsinnut pisiniarfissuarni nerisassanik eqqaanerit tunngasuupput. Assersuutigalugu immuk nutaanerpaq toqqartarparput, imaluunniit banaaninik eqimattanit ilanngaalluta, allat atasiakkaarlugit pisiarerusunngisaannik.

Nerisassanik eqqaasarnermi taasassat pingajuat pingaarutilillu pisarpoq nerisassat atuisartunut apuutereernerme kingorna ullunik atasinnaassutsinik peqartussaammata. Taamaattumik nerisassarpassuit suli ajoquteqanngikkaluartut pisiniarfissuit eqqartariaqartarpat, atasinnaassusaat qaangiutillivimmat atuisartunit narrugineqartarmata.

Pisiniarfinni nerisassat eqqagassanngornerinut patsisaasunut assigiinngitsunut atuartup ilisimasaqalersinnissaa pingaartuuvoq:

→ Nerisassat asiusimasut imaluunniit aserorsimasut pissutsimikkut nerisarineqarsinnaangillat, pisiniarfimmullu pisiaqarnermut naleqqiullugu arlaatigut ajortumik ingerlasimaneranik tamanna takutitsivoq.

→ Ulloq atasinnaaffik qaangersimasoq, imaluunniit qaangernissaanut qanillisoq. Poortukkami allassimasumut naleqqiullugu nerisassarpassuit atasinnaassuseqarput. Taamaattumik "minnerpaamik atasinnaavoq"-mik allassimasoqartarpoq. Ullup taassuma qaangerneratigut pisiniarfiup tunisinaanngilaa, ullullu qaniliartornerani inuit nioqqutissat qaqutiguunngitsukkut pisiariumaneq ajorpaat.

→ Nerisassat ajoquteqalaartut, soorlu naatitat kallunneqarsimasut atuisartut pisiarerusunneq ajorpaat, naak isikkumikkut ajoqutimininngui taamaallaat piiginnarlugit sinnera atorsinnaagaluartoq.

→ Allattuiffiit poortuutillu silataatigut ajortissimasut aamma nioqqutit tunineqarsinnaajunnaarsittarpaat. Poortukkap iluani qaqutiguunngitsukkut nerisassartaa attugaasimaneq ajorpoq, taamaattumillu ajoquteqarneq ajorluni.

→ Nerisassaq ulloq tunisivissaq kingulleq qanilligaluartoq akia qaqutiguunngitsukkut allanngorsimaneq ajorpoq, taamaattumillu taakku pisiarinissaannut aningaasanut tunngatillugu piumassuseqartoqarneq ajorpoq.

Nerisassat sorliit suli nerisarineqarsinnaalluarneri suullu ilumut eqqagassaaneri atuartunut nalilersoruminartarpoq. Nerisassat naanerisigut, maluginerisigut imaluunniit ussernerisigut tamatumingga tamatigut pitsaanerpaamik naliliisoqarsinnaavoq.

Sakkussat atortussallu pisariiallit:

Klassip takusaanissaa pillugu najukkami pisiniarfissuarmik isumaqatigiissuteqarneq.

Suliassamut ilitsersuut:

Pisiniarfimmut takusaanissaq pillugu angajoqqaanut ilisimatitsissut.

Pisiniarfissuup "kusanaatsuliortutut nittarsaanneqarnissaa" pinaveerniarlugu pisiniarfinni nerisassanik eqqaanermut patsisaasut assigiinngitsorpasuit pillugit oqaloqatigiissimanissaq iluaqutaassaaq. Taakkumi ilarpasui atuisartut nioqqutaannut tunngatillugu piumasaqaataannik patsiseqarput, isikkuinut, poortornerinut aamma pisiarereernerisa kingorna angerlarsimaffimmi nillaartaatsivimmi atasinnaassusaannut tunngatillugit.

Pulaarnissaq sioqqullugu

Piffissap qanoq annertutigisup atorsinnaanissaa, atuartut sumi misissuulutillu sunik suliaqarsinnaanersut pisiniarfissuup pisortaanik / piginnittuanik

isumaqatigiissummi isumaqatigiissutigissallugu isumassarsiatsialaavoq. Assersuutigalugu sulisut imaluunniit pisiniartut apersorsinnaassavaat? Aamma nerisassat eqqagaasarneranik sammisamik atuartut pimoorussillutik suliaqarnerannik pisortaq piareersaruk, aammalu atuartut apequtissaminnik piareersarsimanerannik oqaluttuullugu. Aamma atuartut nerisassanik taama amerlatigisunik eqqaanissap qanoq pinaveersinnissaanut isumassarsiaminnik saqqummiusserusunnissaat ilimanarsinnaasoq oqaatigiuk.

Pisiniarfissuarmi aamma atuartut immaqqa nioqqutinik allanillu oqarasuaati-minnik angallattakkanik assiliinissaasa ajoquteqassannginnera ilisimassallugu pitsaasuusaaq – pisiniarfiit arlallit tamanna kissaatigineq ajorpaat, ilaatigut unammillersoqarnerani imminnut illersorniarlutik.

Pulaarnerminni qanoq iliuseqarnissaat, qanorlu sapinngisamik annerpaamik pissarsinissaat pillugu klassilu oqaloqatigiinnissaq eqqaamajuk.

Pulaarnerup nalaani

Nerisassat annertussusaat, aamma eqqarnerinut patsisaasut atuartunut allattoqqukkit. Piffissaqassagussi pisiniarfissuup nerisassat eqqagai qanoq pitsaanerusumik atorneqarsinnaaneranut atuartut siunnersuutinik saqqummiussaarsinnaapput. Nerisassanik eqqaaneq pisiniarfissuarmut aningaasartuutaavoq, qaqutigunngitsukkullu qanoq tamatuminnga annikillisaasinnaanermut pisiniarfissuit isumassarsianik tusarusuttarput. Assersuutigalugu najukkami meeqqueriviit naatitanik tunineqanngitsunik aallernissaannut periarfissaqarpa, imaluunniit naatitat kallussaasimasut juicemut imaluunniit syltetøjimut qanoq atorsinnaanerannik atuisartut pitsaanerusumik ilisimatineqarsinnaanerpat.

Pisiniarfissuarmut nerisassat eqqakkat qanoq annikillisinnissaannut isumassarsiorfissaannik atuartut nivarsiaqqat nukappiaqqallu akuleriissillugit suleqatigiissitanut agguataakkit. Atuartut isumassarsiaminni pitsaanerpaat pingasut pappialamut allassavaat. Naggasiullugu sorliit piviusunngortineqarsinnaanersut oqaluserisinnaavarsi; ajornanngippat pisiniarfissuarmi sulisuusut peqatigalugit.

Pulaarnerup kingornatigut

Pulaarnermik nalaanni suut tupaallaatiginerpaanerat, piviusunullu naapertuutinngitsunik naatsorsuutigisanik peqarsimanera pillugu atuartullu oqaloqatigiigitsi.

Elektronikki

Sammissamik saqqummiussineq

Ilaqutariit elektronikkimik pisiaqarajuttarput, soorlu tv, oqarasuaat angallattagaq, qarasaasiaq assingusullu. Elektronikkimik atuinerput amerlannersatta sianigisaannut naleqqiullugu avatangii-sinut annertunerujussuarmik sunniuteqartarpoq. Assersuutigalugu mikrochippiliorluni tunisassior-neq atortussiassarpasuarnik, ikummatissanit uumassusilinnit pilerfeqartunik, akoorutissanik, aatsitassanik qaqtigoortunik imermillu anner-tuupilussuarnik pisariaqartitsipput. Tamakku saniatigut elektronikkimik eqqagassat ilaat nuna-nut siuarsarniakkanut pisarput, tamakkunanilu mingutsitsinikkut annertuunik ajornartorsiuteqar-titsisarlutik.

Tunisassiornerup ilarujussua nunani avatangiisi-minnik sissuigaqarnissamut pikkorippallaanngitsu-niittarpoq, aammalu taakkunani imeq minguitsoq amigaataasarluni. Atortut nunanit ungasissunit sananeqarfimminnit uagutsinnut nassiusorne-qartarput. Tamanna soorunami aamma nukis-samik atuisarpoq, aningaasaqarnikkulli isigissa-gaanni tamanna akilersinnaavoq, pissutigalugu sulisartut akissarsiaat avatangiisinillu sianigin-nittoqannginneq uagut nunatsinni tunisassiornis-samut naleqqiullugu akikillisaammata.

Eqqakkatut elektronikki atortullu innaallagiatortut allat eqqakkatut navianartutut naatsorsuutigine-qarput, pissutaavorlu atortussianik taakkunun-galu ilaasunik navianartunik assigiinngitsorpas-suarnik imaqarnerat. Elektronikkiniipput plastit assigiinngitsorpassuurtut ilusillit, savimernit assigiinngitsut, glasfiberit, gummit il.il. Atortussat imminnit avissaartikkuminaatsumik katiterneqar-simagajuttarput, atortorlu atorsinnaajunnaarluni eqqakkatut suliarineqartussanngoraangat immik-koortikkuminaattarlutik. Taamaammat eqqakkani isumalluutit atugaaqgissinnaanerat pisariusarpoq.

Nunani killerni elektronikkimit eqqakkat annikilli-sarnissaat, aammalu isumalluutit pitsaanerusumik atornissaannut iluarsisutunik nassaartoqarnissaq assut sammisarineqarpoq. Ilaatigut elektronikki eqqagarparujussuarnik amerliartuinnartunillu pilersitsimmat, aammalu sanaartugarinerani isumalluutunik akuutissanillu toqunartulinnik atu-immat. Ilaatigullu ukiut arlariit ikittuinnaat iluanni isumalluutit arlallit nungukkiartortussaammata. Assersuutigalugu kanngussammik sillimmataa-sut ilisimaneqartut ukiunut taamaallaat 36-nut naammapput. EU-miinnaq ukiumut qarasaasianit elektronikkimit eqqakkat 10 mio. tonsit missaat pingortinneqartarput.

Taamaallilluni tamakkuninnga atuinerput aalajangiisuuvoq, eqqarsalaaaraannilu annertuunik sipaarutissaqarpoq.

Elektronikki pillugu sammissap elektronikkimi ator-tussanik sorlernik peqarnersoq, avatangiisinut peqqissutsimullu sunik sunniuteqartarnerasut, ator-tussiat toqunartortallit sorliit imarisinnaaneraat, aamma atortup atasinnaassusaanik sivitsuinikkut elektronikkimit eqqakkat pingortinnissaanik pingitsoortitsisoqarsinnaaneranillu paasisaqar-nissap pissarsiarinissaa sammissarai.

Suliassaq 8

Elektronikkip atortussiat sorliit imarinerai, atoreeraangallu qanoq pisarneri misissukkit

Siunertaq:

Elektronikkip atortussanik sorlernik sananeqaateqarneranik, atoreernerata kingornatigut atortussiat qanoq pineqartarnerinik, qanorlu pisinnaasoqarneranik, kiisalu tamatuma avatangiisinut inunnullu qanoq sunniuteqarsinnaaneranik atuartut paasinninnermik pissarsinissaat suliassarisamut siunertarineqarpoq.

Piffissamik atuineq:

Ilinniartitsinerit 1-2

Tunngavik:

Elektronikkimik tunisassiat avatangiisinut ajornaquteqarsinnaasunik atortusianik arlalinnik imaqarput. Atortussiat tamakku inunnik ajoqusiisinaapput, imaluunniit uumasunut naasunullu ajoqutaasinnaallutik. Ajornartorsiut ilaati-gut tassaavoq atortussat nungujartorsinnaanginnerat, imaluunniit arriitsu-araararsuarmik nungujartortarnerat. Tamannalu ilutigalugu inuussutissani uiguleriiaani katersuuttarmata atortussiat avatangiisinut anianeranni ajornartorsiutit pinngorsinnaapput. Avatangiisinik elektronikkip killup tungaanut sunniuteqarneranut assersuut tassaavoq tunisassiornermik ingerlatsinerit imaluunniit eqqaanernit pinngortitamut aniatitaasinnaasutut saffiugassat oqimaatsut, soorlu cadmiumitut aamma kviksølvitut ittut.

Tamakku saniatigut elektronikki saviminernik naleqarluartunik arlalinnik, soorlu kuultitut, sølvitut aamma kanngussattut ittunik imaqarpoq, taakkuli annikitsuaraaraannaasarlutik. Ilaat atoqqinneqarsinnaapput. Assersuuti-galugu plastikki saviminerlu. Tamakku tamaasa eqqarsaatigalugit elektronikkimik eqqagassaatit eqqaavimmut igiinnartannginnissaat pingaaruteqaaqaaq arlalippassuarnillu tunngavissaqarluni. Paarlattuanik atoqqitassaasivimmut, eqqagassanut angisuunut, imaluunniit pisinnaappat pigisap pisarineqarfianut tunniunneqassapput. Taamaalillutik tamakku eqqortumik isumagineqassapput, atortussiallu arlallit atoqqitassanngorlugit suliarineqassallutik.

Elektronikki katersorneqareerpat suliffeqarfimmut nioqqutinik isaterisarfimmut ingerlanneqassaaq. Siullermik assammik immikkoortiterisoqartarpoq, anginertaanillu isaterillutillu atoqqitassanut immikkoortiterisoqartarluni.

**Suliassamut
ilitsersuut:**

Kingornatigut sinneri maskiinarujussuakkoortinneqassapput, taakku elektronikkimik mikinerusunut immikkoortiterisuullutik.

Paarlattuanik elektronikkimik nioqqutit aserorsimasut eqqaavimmut igiinnar-neqarpata ikuallatassanngorlugit pisussanngortarput. Elektronikki ikuallan-neqarpat toqunartortalimmik putsumik pilersitsisoqarsinnaavoq, tamannalu ilutigalugu saviminertanik atueqqinniarneq sapernarnerulissaaq, arsakorlu saffiugassanik oqimaatsunik mingutsinneqassalluni.

Klassimi oqarasuaatit angallattakkat elektronikkimilluunniit tunisassiat allat misissorsigit, taakkulu atortussianik sorlernik imaaliallaannaq sananeqaate-qarnerinik isumaqarneri oqaluuseralugu.

Aallaqqaataani immaqa plastikkimik, saviminermik igalaaminermillu sananeqaateqartoq takusinnaavarsi. Oqarasuaat angallattagaq atortussanik assigiinngitsorpassuarnik sananeqaateqarpoq, taassuminngalu sanaartornermut isumalluutit amerlasuupilussuit nukissarlu annertuupilussuaq atu-gaasarput, ingerlatassartaata assut pisariusuunera pissutaalluni. Atuartut quppersagaanni quppernemi 35-37-mi ilusiliaq takussutissiarlu takusinnaavarsi, taakku elektronikkimik sanaartornermi nalinginnarmik ilaagajuttartunik atortussianik assigiinngitsunik nassuiaanertalinnik takutitsipput.

Tunisassiap atoreernerata kingornatigut atortussiat taakku qanoq pisarneri pillugit atuartullu oqaloqatigiigitsi. Atortussianik qanoq atueqqittoqarsinnaanerata aamma atoqqiisoqarsinnaanerata assigiinngissutaat oqaluuserisiuk, apeqqutaalluni eqqaavimmut pinera, imaluunniit atoqqitassaasivimmut pinera.

Atortussiat tunisassianut sorlernut allanut atorneqarsinnaanerata oqaluuserisinnavaarsi. Assersuutigalugu kanngussak ledningiliornernut il.il. atorneqarsinnaavoq.

Suliassaq 9

Elektronikkimik atugaqaraanni eqqagassat pinngornerisa qanoq pinaveertissinnaaneri

Siunertaq: *Tunisassianik elektroniskiusunik atuisoqaraangat eqqakkat pinngortinnissaasa qanoq pinaveersinneqarsinnaanerannik atuartut paasisaqarnermik aamma ilisimannilerneramik pissarsiaqarnissaat suliassamut siunertarineqarpoq.*

Piffissamik atuineq: Ilinniartitsinerit marluk

Tungavik: Elektronikkimit eqqakkat amerlassusaat maannakkut sukkasuupilussuarmik annertusiartorpoq. Eqqakkanut allanut naleqqiullugu tamanna sukkanerusumik pivoq. Siunissami annertusiartorneq tamanna suli sukkanerulertussaavoq.

Pisiniarfinni tunisassiat nutaat pitsaaningortitalu takkussuuttuurtuupput. Eqqarsaatigiinnaruk oqarasuaat angallattagaq nutaaq qanoq piaartigisumik takkuttarnersoq, taassumalu oqarasuaatitoqaaq qangarsuarnisatut inuit ilaasa isaanni isikkoqalersittarpaa. Pigisanik elektroniskiusunik annertuumik taamatut taarsersuinerup nassataraa eqqakkanik annertoorsuarnik takkuttoqarnera. Pigisat nutaat sananeqaraangata eqqakkat takkuttarput. Pigisatoqqat eqqarneqartillugit eqqakkat takkuttarput.

Suliassamut ilitsersuut: Elektronikkimik tunisassiamik pisiaqaraanni suut isumaliutigisassaannerat, aammalu elektronikkip pisiarinera sioqqullugu qanoq ililluni eqqakkat pinngortinnerisa pinaveertissinnaanerat atuartullu oqaloqatigiissutigisigit.

Assersuutigalugu inoqutigiinni oqarasuaatinik angallattakkanik katillugit qanoq amerlatigisunik peqarnersut atuartut aperikkat, aammalu klassimiit-tuni qanoq amerlatigissanerat naatsorsukkit. Immaqa oqarasuaatit angallattakkat imaaliillaannaq 80-iulissapput, imaluunniit ukiualuit ingerlaneranni klassip pigisimasaatut suli amerlanerusut. Ukiut 50-it ingerlaneranni oqarasuaatit angallattakkat qanoq amerlatigilersinnaanerat ajornangippat naatsorsorsiuk.

Ulluinnarni elektronikkat atasinnaassusaasa qanoq sivitsorneqarsinnaanerat klassimi oqallissutigisiuk.

Siunertaq tassaavoq 'atoreerlugulu igitsiinnartarnermik' eqqarsartaatsip qanoq annikillissinnisaanut atuartut isumassarsianik assigiinngitsunik ineri-artortitsinissamut periarfissaqarnissaat, aammalu tunisassiat atorsinnaasusaannik sivitsorsaaniaraanni qanoq pingaaruteqarneranik paasininnermik angusaqarnissaat.

Atuartut angerlarsimaffimmini pigisat sorliit elektronikkitalit piginerlugit allattugaliork. Kingornatigut angerlarsimaffimmini elektronikkini sorlernik peqarnerlutik klassiittut oqaluuserisinnaavaat. Atuartut ilaasa immaq pigisat aalajangersimasut isumaliutiginissaat puigorsimasinnaavaat, taamaatumillu taakku ilanngunneqarsinnaapput.

Oqaaqjissaarinnikkaluarlutit atuartut oqaloqatigikkitt tunisassiat tamakku tamaasa ilumut pisariaqartinnerigut imaluunniit arlaannik pinngitsuugaqarsinnaanersugut, taamaappallu suut pinngitsoorsinnaanerigut. Sooq elektronikkimik taarsersuisarnerput pillugu atuartullu oqaloqatigiigitsi.

Innuttaasut amerliartuaarnerannik siumut takorluugassat, elektronikkimik atuisarnerput, aamma isumallutininik amigateqarneq pillugit atuartut oqaloqatigikkitt.

Eqqakkat pinngitsoortinnissaat pillugu ilinniartitsinermut oqariaatsit aamma linkit

Atoqqiineq	Atoqqiineq isumaqarpoq pigisap ataatsip taassuma siunertarisaanut ataa-siaannarnagu atornerqartarnera – soorlu sodavandip puukua, salinneqarluni sodavandimik nutaamik immeqqitaq. Imaluunniit atisat erroneqarlutik atoqqitat.
Atueqqiineq	Pigisanik atueqqiisoqaraangat isumaqartarpoq igissimasap atortussiassanut nutaanut sananeqarnera – soorlu cykilitoqaq, aatsinneqarluni savimineq pigisanut nutaanut atorsinnaalerlugu, soorlu iganut.
Eqqakkanik pinngitsoortitsiniarneq	Eqqakkanik pinngitsoortitsiniarneq isumaqarpoq atortut, atortussiat imaluunniit tunisassiat eqqagassanngortinneri sioqqullugit periuseqarnikkut eqqakkanik ikilisaaneq, taamaasillunilu taakkua sunniutipiluunik akuutissanillu navianartunik annikillisaaneq.
Inuunermi kaaviiarfik	Tunisassiap 'inuunerani' (atugaanerani) kaaviiarfik, imaluunniit "pinngorneranit igitaaneranut" tassaavog tunisassiap eqqaganngorneranut atortussiamik piaanermi tunisassiamik isiginninneq. Tunisassiap atugaanermini kaaviiarfia nalinginnarmik tallimanik aqqusaarfeqartarpoq: → Atortussiassanik sanaartorneq → Inaarnagit sanaanik sanaartorneq → Tunisassianik sanaartorneq → Atuineq aamma aserfallatsaaliuineq → Eqqagassanik piianeq
Isumalluutininik atuilluarneq	Isumalluutininik atuilluarnerup nassataraa nunarsuatta isumalluutaanik killeqartunik piujuartitsisutut ilusilimmik atuinissaq, tamannalu ilutigalugu avatangiisinik sunniinermik annikillisaanissaq.
Kaajallaasumik aningaasaqarneq	Kaajallaasumik aningaasaqarneq tassaavog avatangiisinut tunngatillugu aamma niuernikkut piujuartitsisumik tunisassiornermik atuisarnermillu isumalioriaaseq nutaatut ilusilik. Isumassarsiaq pinngortitap uteqattaarineranit pivoq, tamaani arlaannaalluunniit asiutitaasanngillat, paarlattuanilli imminnut inuussutissanik tunisisarput. Qullugiaq timmissamit nerineqartarpoq, taanna terianniamit nerisaalluni, toqugunilu naasunut inuussutissanngorluni, naasullu qullugissamit nerineqartarlutik ilaalu ilanngullugit. Kaajallaasumik aningaasaqarneq tassaavog aningaasarsioriaaseq maanakkut aningaasarsioriaatsimut narlusuumik iluseqartumut akerliusoq, maanakkummi suliffeqarfiit nioqqutissiaq tunisassiaraat, atuisartumut tunisarlugu, taassumalu atoreeraangat igiinnartarlugu.

Maannakkut aningaasarsioriaatsip kingunerisaa tassaavoq isumalluutini killissaqartunik atuivallaarneq, aamma pinngortitami eqqakkat katersarpasuit tamarmik nungukkiartorsinnaanngitsut.

**Pinngorfimmit
pinngorfimmut**

Oqariaaseq pinngorfimmit pinngorfimmut, imaluunniit cradle to cradle tassaavoq isumaliuteqartarnermut periuseq nutaangaatsiarloq. Pinngorfimmit pinngorfimmut periutsimi tunngavigisaq tassaavoq tunisassiat sinnikunngorpata/eqqagassanngorpata kaaviiarfimmut uterteqqinneqarlutillu atugaaqqissasut. Pinngorfimmit pinngorfimmut eqqarsartaaseq ima killif-feqarpoq anguniagaq tassaalluni tunisassiat imatut ilusilersussasut eqqagassartaat kaaviiarfimmut arlaannik naleqartumik tunisitillugit. Assersuut tassaasinnaavoq sikumut pappialartaq arrortitaasinnaasoq, piaartumillu nungutsinneqarsinnaasoq, naasussanillu naajorartussanik imaqartoq. Ajornanngippat takuuk: www.vuggetilvugge.dk.

Linkit iluaqutissat (dk)

- Eqqakkat, eqqakkanik suliaqarneq aamma avatangiisit pillugit paasissutissat: <https://www.affald.dk/da/>
- Nerisassanik eqqakkat unitsinnissat pillugit ingerlassaq aamma siunnersuutitsialaat: <http://stopspildafmad.org>
- Atoqqiinnermik pinnguaat. Eqqakkanik immikkoortiterisarnermik ilinniarniarnermut pinnguaat nuannersoq: <http://genbrugsspil.dk/genbrugsskolen.asp>

Oqarasuaatip angallattakkap sanaartugaanera

Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiit
Nordens Hus
Ved Stranden 18
1061 København K
www.norden.org

Eqqakkat sissuertiartuaarlugit – Ilinniartitsisumut ilitsersuut

Maanna nunani avannarlerni nunarsuarmilu tamarmi eqqakkat inuiaqatigiinnut ajornartorsiutaapput. Siullermik pingaarnertullu atuinitta annertusiartornera inooriaaserpullu pequtaallutik eqqakkat amerliartorput. Missiliuinerit takutippaat, Nunani Avannarlerni 2030-mi eqqakkat, ullumikkut eqqakkatsinnut naleqqiullutik marloriaatinngussasut. Taamaattumik eqqakkanik pinaveersaartitsinitta annertusitinnissaanik iliuuseqarnissamullu periarfissanik tamanik siunnerfeqalerniarluta, soorlu atuarfinni atuartitsinikkut, qanoq iliorsinnaanerluta aallussinerunissarput pisariaqarpoq.

Tamanna tunngavigalugu Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiit aamma Inuiaqatigiinnut Mikisunut Suleqatigiissitaq quppersakkamik isumasarsiorfimmik atuartitsinissamullu pilersaarutinut soqutiginaatilinnut naleqquttunullu siunnersuutiniq suliaqarnissamut aallarniipput.